

Konklusion

Niels Ulrik Sørensen & Jens Christian Nielsen

1. Indledning

I det foregående kapitel har vi afsøgt nogle af de sammenhænge, der er mellem de forskellige nedslagspunkter i de unges trivsel og mistrivsel, som vi har undersøgt i rapporten. I dette kapitel vil vi yderligere folde sammenhænge i rapporten ud. Vores ambition er således at tegne et bredt dækkende billede af de mønstre af trivsel og mistrivsel, der gør sig gældende i Danmark blandt unge mellem 15 og 24 år samt at skabe et overblik over de forskellige måder, som forskellige unge placerer sig i forhold til disse mønstre.

Vi vil allerførst rekapitulere hovedresultaterne i rapporten. Vi vil bevæge os hurtigt gennem hvert kapitel og gengive nogle af de vigtigste tal fra kapitlerne. Derefter vil vi løfte os over de enkelte kapitler og tegne et overordnet billede af de sammenhænge, vi kan se mellem trivsel og mistrivsel i de to trivselsspor, vi har forfulgt i rapporten. Vi vil m.a.o. forsøge at svare på, hvordan den trivsel og mistrivsel, der har vist sig i de unges handlinger og orienteringer i hverdagen, hænger sammen med den trivsel og mistrivsel, vi har set i de unges subjektive oplevelser af selvet og livet.

Med henblik på at få en bedre forståelse for disse koblinger mellem trivselssporene, vil vi efterfølgende dykke ned i de indbyrdes sammenhænge, der er mellem trivsel- og mistrivselformer indenfor hvert trivselsspor. Vi vil m.a.o. vise, hvordan trivsel og mistrivsel klumper sig sammen i trivselssporene, og vi vil efterfølgende forsøge at redegøre for, hvilken betydning disse sammenklumpninger har for de forskellige koblinger, der er mellem de to trivselsspor.

Mønstrene af trivsel og mistrivsel kan dog ikke tegnes fyldestgørende, uden at der tages højde for de unges køn, alder, uddannelse, sociale og etniske baggrund. Selvom de unge naturligvis ikke kan reduceres til disse størrelser, står det allerede nu klart, at de kan have en afgørende betydning for deres trivsel og mistrivsel. Betydningen af køn og alder har vi løbende inddraget i alle rapportens kapitler. I forrige kapitel satte vi så fokus på betydningen af uddannelse, social og etnisk baggrund. Tilbage står at foretage en samlet fremstilling af samspillet mellem disse størrelser, samt at redegøre for, hvordan de hænger sammen med de overordnede mønstre af trivsel og mistrivsel, vi tegner i dette kapitel. Det er derfor de sidste sammenhænge, vi vil redegøre for i dette kapitel, inden vi runder af med at løfte en række spørgsmål og problemstillinger frem, som har udkrystalliseret sig i løbet af vores arbejde med rapporten. Og som vil være vigtige at have i baghovedet i det videre arbejde med at blive klogere på unges trivsel og mistrivsel.

2. Hovedresultater

2.1 De unges eget blik på deres trivsel

I kapitel 2 satte vi fokus på rapportens første trivselsspørsmål, der vedrører den trivsel og mistrivsel, som kommer til udtryk i de unges subjektive forståelser af sig selv og deres liv. Kapitlet tog udgangspunkt i de unges besvarelser af fire forskellige spørgsmål: 1: Hvordan er dit liv lige nu – sådan alt i alt? 2: Hvor ofte føler du, at du har problemer, der gør det svært at klare hverdagen? 3: Hvordan er din selvtillid? Og endelig 4: Hvor populær er du i forhold til andre på din egen alder?

De unges svar på alle fire spørgsmål var overvejende positive: 83,3 pct. af de unge gav således udtryk for, at deres liv er godt eller meget godt. Og kun 3 pct. gav udtryk for, at livet var dårligt eller meget dårligt. Resten – 13,6 pct. – betegnede deres liv som nogenlunde. På samme måde var det 78,5 pct., der tilkendegav, at de sjældent eller aldrig oplevede problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen. 8,6 pct. svarede, at de ofte eller altid havde sådanne problemer, mens 12,7 pct. svarede, at det havde de nogle gange.

Det var lidt færre, men stadig en overvældende majoritet af de unge, der svarede positivt på spørgsmålet om selvtillid. 73,4 pct. svarede således, at de havde en høj eller meget høj selvtillid, mens 6 pct. svarede, at den var lav eller meget lav. Til gengæld svarede 20,6 pct., at deres selvtillid hverken var høj eller lav. Endnu mere udpræget var tilbøjeligheden til besvarelser i mellemkategorien på spørgsmålet om popularitet. Hele 78,9 pct. af de unge i undersøgelsen svarede således, at de var lige så populære som andre jævnaldrende unge, mens 14,2 pct. svarede, at de var mere populære. 6,9 pct. svarede, at de var mindre populære.

2.2 Helbred, mobning og ensomhed

Den trivsel og mistrivsel, der vedrører de unges handlinger og orienteringer i hverdagslivet – dvs. rapportens andet trivselsspørsmål – har vi analyseret i kapitlerne 3 – 11, der ligeledes overvejende rummer positive besvarelser. I kapitel 3, der handler om de unges helbred, giver 82,1 pct. af de unge således udtryk for, at de har et godt eller meget godt helbred, 11,5 pct. tilkendegiver, at deres helbred hverken er godt eller dårligt, mens blot 5,5 pct. mener, at deres helbred er dårligt eller meget dårligt.

De unges tilkendegivelser af stress fordeler sig lidt anderledes: 54,6 pct. af de unge føler sig sjældent eller aldrig stressede, 24,5 pct. føler sig hverken ofte eller sjældent stressede, mens 21 pct. ofte eller altid føler sig stressede. Ydermere føler 71,1 pct. sjældent eller aldrig, at de ting, de foretager sig i deres hverdag, er meningsløse. 16,6 pct. tilkendegiver, at

de hverken ofte eller sjældent oplever tingene som meningsløse, mens 12,4 pct. mener, at de ofte eller altid oplever dem som meningsløse.

53,4 pct. af de unge oplever enten mavepine, hovedpine, muskelsmerter, søvnproblemer, koncentrationsbesvær eller angst mindst en gang om ugen. De fleste oplever dog kun én af disse tilstande ugentligt eller oftere, og kun ganske få oplever alle tilstandene. 46,6 pct. af de unge oplever sjældnere end ugentligt én af de nævnte tilstande.

I kapitel 4, hvor vi undersøger mobning, tilkendegiver 49,2 pct. af de unge, at de aldrig er blevet mobbet i løbet af deres skoletid, 32 pct. er blevet mobbet af og til, mens 18,8 pct. er blevet mobbet ofte. 53,7 pct. fortæller, at de aldrig har været med til at mobbe andre i løbet af skoletiden, 41 pct. har gjort det af og til, mens 5,5 pct. tilkendegiver, at de har gjort det ofte.

Disse tal dækker over fire forskellige mobbepositioner: 1) De unge, der er blevet mobbet, men ikke har mobbet selv (24,9 pct.); 2) De unge, der har mobbet, men ikke selv er blevet mobbet (20,5 pct.); 3) De unge, der er blevet mobbet og selv har mobbet (25,9 pct.); og endelig 4) De unge, der hverken er blevet mobbet eller har mobbet andre (28,8 pct.).

Vi har indkredset de unges oplevelse af ensomhed – fokusområdet i kapitel 5 – gennem tre spørgsmål, der handler om at føle sig isoleret, savne nogen at være sammen med og føle sig holdt udenfor. 77,5 pct. af de unge fortæller heldigvis, at de sjældent føler sig isolerede fra andre, men 17,8 pct. føler sig en gang imellem isolerede fra andre, og 4,8 pct. føler sig ofte isolerede fra andre. 66,3 pct. af de unge savner sjældent nogen at være sammen med, 25 pct. gør det en gang imellem, mens 8,7 pct. ofte savner nogen at være sammen med. 88,2 pct. af de unge føler sig sjældent holdt udenfor, 9,9 pct. gør det engang imellem, og 1,8 pct. føler sig ofte holdt udenfor.

Disse tal dækker over, at mere end hver tiende ung har svaret, at de ofte har mindst én af de tre ensomhedsfølelser: 8,2 pct. har svaret ja til, at de ofte har én af følelserne, 2,6 pct. at de ofte har to af følelserne, mens 0,6 pct. har svaret ja til, at de ofte har alle tre ensomhedsfølelser. Imidlertid svarer 56,8 pct. af de unge sjældent til alle tre ensomhedsspørgsmål og ser derfor ikke ud til at have nævneværdige ensomhedsproblematikker inde på livet.

Langt de fleste unge angiver endvidere, at de har mindst 3 venner og 2 voksne at tale med, hvis de har personlige problemer. 4,5 pct. oplever imidlertid, at de ikke har nogen voksne at tale med i sådanne situationer. Når vi ser på, hvem de unge rent faktisk bruger som samtalepartnere i tilfælde af personlige problemer, angiver 62,9 pct., at de taler med deres venner, mens 55,3 pct. angiver, at de taler med deres forældre. 4 pct. fortæller imidlertid, at de slet ikke taler med nogen.

Unge, der giver udtryk for, at de ofte har mindst én af de tre undersøgte ensomhedsfølelser, har en øget tilbøjelighed til at angive, at de ikke har nogen venner eller voksne at betro sig til, hvis de har personlige problemer. Ensomhedsfølelserne ser især ud til at være forbundet til oplevelsen af, at man ikke har nogen venner at betro sig til.

2.3 Selvmordsforsøg og cutting

I kapitel 6 beskæftiger vi os med et emne, der i yderste konsekvens kan få fatale følger: selvmordstanker og selvmordsforsøg. Af kapitlet fremgår det, at 83,5 pct. af de unge i undersøgelsen aldrig har overvejet at tage deres liv, mens 16,5 pct. på et eller andet tidspunkt i livet har overvejet det. Trefjerdedel af de unge, der har overvejet at begå selvmord, har imidlertid aldrig forsøgt at gøre det. Det har en fjerdedel til gengæld. Det svarer til 4 pct. af alle de unge i undersøgelsen.

2,1 pct. af de unge i undersøgelsen har forsøgt at begå selvmord én gang, mens 1,9 pct. har forsøgt at gøre det flere gange. De unge angiver mange forskellige grunde til selvmordsforsøgene. Hver fjerde angiver, at de syntes, deres liv var meningsløst. Og hver femte angiver, at de ønskede at dø.

I kapitel 7 sætter vi fokus på cutting. De unge er således blevet spurgt, om de nogensinde har skåret i sig selv med vilje, hvornår de sidst skar i sig selv, og hvor mange gange de har skåret i sig selv. 8,9 pct. af de unge svarer, at de har skåret i sig selv, mens kun 1,2 pct. har gjort det indenfor det seneste år. 71,2 pct. af de unge, der har cuttet sig, har gjort det mere end en gang. Det svarer til 6,2 pct. af alle unge.

Den hyppigst angivne grund til at cutte sig er ønsket om at flygte fra personlige problemer (37,5 pct.). Kun 2,6 pct. af cutterne angiver, at de ønskede at dø. En meget stor del af de unge cuttere angiver, at de oplever lettelse, efter de har cuttet sig (40,8 pct.). Og 16,8 pct. oplever skam.

2.4 Krop, udseende og seksualitet

I det efterfølgende kapitel anlægger vi et bredere perspektiv på de unges forhold til deres kroppe. Kapitel 8 rummer således både spørgsmål, der går på de unges opfattelse af deres krop og ydre, og spørgsmål, der går på deres adfærd i forhold til krop og ydre. Adfærdsspørgsmålene er delt op i spise- og ikke-spiserelaterede spørgsmål.

Af kapitlet fremgår det, at hele 84,7 pct. af de unge tillægger udseendet nogen, stor eller meget stor betydning, mens 15,2 pct. af dem tillægger udseendet lille eller meget lille betydning. 66,5 pct. af de unge angiver ydermere, at de er tilfredse eller meget tilfredse med deres kroppe, mens 10,9 pct. angiver, at de er utilfredse eller meget utilfredse.

En tredjedel af de unge giver ikke desto mindre udtryk for, at de ofte eller altid tænker på deres vægt, mens halvdelen angiver, at de sjældent eller aldrig gør det. Hver sjette ung tænker kun på deres vægt engang imellem. Endvidere angiver 57,1 pct., at de blot oplever det som et lille eller meget lille pres at gå i det rigtige tøj, 24,8 oplever et pres af nogen betydning, mens 18,1 pct. oplever et stort eller meget stort pres.

I afsnittet om de unges spiserelaterede adfærd fremgår det, at mere end hver tredje ung har prøvet at være på slankekur. Det samme antal har prøvet at spise uhæmmet meget på kort tid med ubehag til følge. Hver fjerde har prøvet at tælle kalorier, mens lidt under hver fjerde har følt skyld over at spise. Lidt over hver tiende har prøvet at sulte sig selv, mens lidt under hver tiende har prøvet at kaste op med vilje.

I afsnittet om ikke-spiserelateret adfærd ser vi, at 39,5 pct. af de unge træner i fitnesscenter. 8,2 pct. af de unge har overvejet at få en kosmetisk operation, mens 3,1 pct. rent faktisk har fået foretaget en sådan. 2,4 pct. har overvejet at tage anabolske steroider, mens 1,2 pct. har prøvet at tage dem.

Alle de spise-relaterede adfærdsformer er forbundet med en øget utilfredshed med kroppen, det samme gælder det at overveje eller at have fået foretaget en kosmetisk operation. Det at overveje eller at have taget anabolske steroider er hverken forbundet med en øget eller mindsket utilfredshed med kroppen. Det at træne i fitnesscenter er til gengæld forbundet med en mindsket utilfredshed med kroppen.

I kapitel 9 afsøger vi nogle centrale linjer ved de unges seksualitet. Af kapitlet fremgår det, at de unges debutalder er lige under 16 år. 79,5 pct. af de unge er debuteret seksuelt. Næsten 95 pct. af alle unge definerer sig som heteroseksuelle, 2,7 pct. definerer sig som biseksuelle, og kun 0,6 pct. definerer sig som homoseksuelle.

Den allermest udbredte seksualpartner er en kæreste: 93,6 pct. af de unge, der har debuteret seksuelt, angiver således, at de har haft sex med en kæreste. Nummer to er en ven eller veninde med 53 pct., mens en ukendt er nummer tre med 37,4 pct. Af de unge, der har debuteret seksuelt, har 9,6 pct. haft sex med flere på en gang, mens 2,9 pct. har haft sex med en prostitueret.

69,4 pct. af de unge, der har debuteret seksuelt, har haft ubeskyttet samleje på et tidspunkt, 16,2 pct. har fået en kønssygdom, og 4 pct. (af de unge kvinder) har fået en abort. Lidt over en tredjedel af de unge, der har debuteret seksuelt, har på et tidspunkt fortrudt, at de har haft sex. Lidt over hver syvende har følt sig billige dagen efter, de har haft sex, og ca. hver tiende har følt sig presset til at gøre noget, de ikke ville. 2,8 pct. har selv presset andre til at gøre noget, de ikke ville. De unge, der har haft sex med en, de ikke kender, er langt mere tilbøjelige til at have disse erfaringer end de unge, der ikke har.

2.5 Rusmidler og kriminalitet

I kapitel 10 belyser vi de unges brug af rusmidler. Her fremgår det, at 68,5 pct. af de unge er ikke-rygere, 21,5 pct. ryger fast, mens 10 pct. betegner sig selv som festrygere. Ni ud af ti unge drikker alkohol (90,5 pct.). Udover de 9,5 procent, der således aldrig drikker, er der 4,4 pct., som aldrig drikker sig fulde. Til gengæld drikker 5,2 pct. af de unge sig fulde flere gange om ugen. 16,4 pct. gør det hver uge. Men den største gruppe – 43 pct. – drikker sig fulde en til to gange om måneden, og 21,1 pct. gør det endnu sjældnere.

62,2 pct. af de unge i rapporten har aldrig prøvet at bruge hash eller stoffer. 25,8 pct. har prøvet at ryge hash, men har ikke taget stoffer, mens 11 pct. har prøvet både hash og stoffer. Blot 1 pct. af de unge har prøvet stoffer, men ikke hash. Kun 10,8 pct. af de unge, der har prøvet hash eller stoffer, har dog gjort det indenfor den seneste uge. For 57,7 pct. af disse unges vedkommende er det dog mere end et halvt år siden, at de har gjort det.

Af kapitlet fremgår det endvidere, at de unge, der ryger fast, er mere tilbøjelige til at drikke sig fulde flere gange om ugen end de øvrige unge. Festrygerne er derimod mest tilbøjelige til at drikke sig fulde en gang om ugen. Ikke-rygerne er mere tilbøjelige end de øvrige unge til slet ikke drikke alkohol. De unge, der hverken ryger hash eller tager andre former for stoffer, er også mindre tilbøjelige end andre unge til at drikke sig fulde flere gange om ugen. Omvendt er det få af de unge, der har prøvet at ryge hash og tage stoffer, der aldrig drikker sig fulde. Det er en klar majoritet af de unge, der har røget hash eller taget stoffer indenfor den seneste måned, der drikker sig fulde en gang om ugen eller oftere. De unge, der har prøvet hash eller stoffer for mere end et halvt år siden, har til gengæld ganske gennemsnitlige alkoholvaner.

I det sidste kapitel om den trivsel og mistriivsel, der er knyttet til de unges adfærd og orienteringer i hverdagslivet, beskæftiger vi os med kriminalitet. 17,2 pct. af de unge fortæller, at de har begået butikstyveri, hvilket er den mest udbredte form for kriminalitet i undersøgelsen. 13,3 pct. fortæller, at de har truet eller været med til at true nogen. 11,8 pct. har stjålet eller været med til at stjæle personlige værdigenstande fra andre. Langt færre unge har erfaringer med mere alvorlige kriminalitetstyper – som at begå overfald på andre (4,5 pct.) og begå indbrud (2,9 pct.).

Knap halvdelen af de unge fortæller endvidere, at de har været udsat for trusler, mens en femtedel af de unge tilkendegiver, at de er blevet overfaldet. Har man overfaldet eller medvirket til overfald på andre, er der en øget risiko for, at man også selv har været udsat for overfald. En majoritet af de unge, der har udsat andre for overfald eller medvirket til det, er således selv blevet overfaldet. Omvendt set er der væsentligt større sandsynlighed for, at man ikke bliver udsat for overfald, hvis man ikke selv er involveret i det.

I kapitlet har vi inddelt de unge i tre grupper: 1) Unge med alvorlig kriminalitetsadfærd (overfald og indbrudstyveri); 2) Unge med mildere kriminalitetsadfærd (tyveri af

personlige genstande, butikstyveri og trusler); og endelig 3) Unge uden kriminalitetsadfærd. 70,6 pct. tilhører gruppe 3 og 23,2. pct. tilhører gruppe 2, mens 6,2 pct. tilhører gruppe 1. De unge i gruppe 1 har ikke blot begået alvorligere kriminalitet, de har også erfaringer med flere slags kriminalitetsadfærd.

3. Tværgående sammenhænge

3.1 Samspil mellem trivselssporene

Når vi i rapporten har krydset de unges handlinger og orienteringer i hverdagslivet, som vi netop har opsummeret, med deres tilkendegivelser af, hvordan de opfatter sig selv og deres liv, har vi igen og igen kunnet konstatere, at handlinger og orienteringer i hverdagslivet, der kan siges at rumme tegn på mistrivsel, hænger sammen med en øget tilbøjelighed til at: 1) vurdere sit liv i negative vendinger, 2) bedømme sin selvtillid som lav, 3) betragte sig selv som mindre populær end andre unge samt 4) opleve, at man har problemer, der gør det svært at klare dagligdagen.

Eksempelvis har vi set, at 19,1 pct. af de unge, der har en negativ vurdering af deres helbred, ligeledes har en negativ vurdering af deres liv, mens det samme blot gælder for 3,1 pct. af alle de unge i undersøgelsen. På samme måde angiver hele 16,1 pct. af de unge, som har overvejet at tage deres eget liv, at deres selvtillid er lav eller meget lav, mens det samme blot er tilfældet for 6 pct. af alle de unge i undersøgelsen. Blandt alle de unge i undersøgelsen opfatter 6,9 pct. sig selv som mindre populære end andre unge, mens det samme er tilfældet for 18,2 pct. af de unge, der ofte har været udsat for mobning. Og hele 19,2 pct. af de unge, der har erfaringer med alvorligere kriminalitetsadfærd, har ofte problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen. For alle de unge i undersøgelsen er dette tal 8,8 pct. Rapporten er spækket med sådanne eksempler, som viser en klokkeklar sammenhæng mellem rapportens to trivselsspor: Unge, hvis handlinger og orienteringer i hverdagslivet rummer tegn på mistrivsel, er således mere tilbøjelige til at have negative vurderinger af selvet og livet end andre unge.

Det ændrer dog ikke ved, at vi i kapitel efter kapitel ikke blot har konstateret, at det er en minoritet af de unge, hvis handlinger og orienteringer i hverdagslivet rummer tegn på mistrivsel. Vi har endvidere konstateret, at det også er en minoritet af de unge, hvis handlinger og orienteringer rummer tegn på mistrivsel, som ligeledes har negative vurderinger af selvet og livet. Som tallene ovenfor glimrende illustrerer, betyder øgningen af negative vurderinger således ikke, at der er flere negative end positive vurderinger. Tværtimod er det generelle billede i rapporten, at det er en majoritet af de unge, som har positive vurderinger af selvet og livet – også selvom deres handlinger og orienteringer i hverdagslivet rummer tegn på mistrivsel.

Så det at udvise tegn på mistriivsel i det ene trivselsspor, fører altså ikke automatisk til, at man udviser tegn på mistriivsel i det andet, selvom det øger sandsynligheden for, at det sker. Man kan sige, at tilbøjeligheden til, at man har en positiv vurdering af sig selv og sit liv nedsættes, når man udviser tegn på mistriivsel i sine handlinger og orienteringer i hverdagslivet, men der er ikke desto mindre en større sandsynlighed for, at man har en positiv end en negativ vurdering.

Når vi kaster et dobbeltblik på de to trivselsspor, ser vi således hyppigt mistriivsel og trivsel optræde i hinandens selskab. Trivsel og mistriivsel er med andre ord ikke gensidigt udelukkende størrelser, men sameksisterer derimod ofte i et spændingsforhold, hvor det kan være svært at afgøre, om det ene eller det andet har overtaget.

3.2 Negativt i begge trivselsspor

Der er dog undtagelser. Enkelte handlinger og orienteringer i hverdagslivet er således ikke forbundet til en majoritet af positive vurderinger af selvet og livet. Det betyder dog ikke, at disse handlinger og orienteringer direkte er forbundet til en majoritet af negative vurderinger af selvet og livet. Som regel kommer de negative vurderinger først i en majoritetsposition, når de lægges sammen med de neutrale vurderinger.

I kapitel 8, hvor vi undersøger de unges forhold til krop og ydre, er der imidlertid et eksempel på en specifik handling og orientering i hverdagslivet, som direkte er forbundet til en majoritet af negative vurderinger af et specifikt aspekt af selvet og livet: selvtillid.

Det drejer sig om unge, der har kastet op indenfor den seneste uge. Størstedelen af denne gruppe angiver således, at de har en lav eller meget lav selvtillid. Når det dertil kommer, at den næststørste andel af gruppen angiver, at deres selvtillid hverken er høj eller lav, og blot en femtedel angiver, at deres selvtillid er høj eller meget høj, bestyrkes billedet af, at mistriivsel i det ene trivselsspor her er koblet til mistriivsel i det andet. I dette tilfælde er der således i mindre grad tale om et spændingsforhold, hvor noget negativt sameksisterer med noget positivt. Her mødes de to trivselsspor snarere i noget, man kan kalde en dobbelt negativ forbindelse.

Det positive står stærkere i de øvrige undtagelser. Det er således ikke en majoritet af de unge, der er utilfredse eller meget utilfredse med kroppen, som direkte tilkendegiver, at de har lav eller meget lav selvtillid. Men andelen, der tilkendegiver, at de har høj eller meget høj selvtillid, udgør ikke desto mindre en minoritet.

Det samme gælder for en lang række andre handlinger og orienteringer i hverdagslivet: En minoritet af de unge, der har skåret i sig selv, angiver således, at de har høj eller meget høj selvtillid. Det er også en minoritet af de unge, der ofte føler sig udenfor, og af de unge, som ofte føler sig isolerede, der angiver, at de har en høj eller meget høj selvtillid. Samme mønster ses endvidere hos de unge, der har forsøgt at begå selvmord.

Retter vi blikket mod et andet aspekt af de unges subjektive oplevelse af sig selv og deres liv – deres vurdering af hele livet lige nu – kan vi ydermere konstatere, at det er en minoritet af de unge, som har kastet op indenfor den seneste uge, der betragter deres liv lige nu som godt eller meget godt. Det samme gælder for de unge, der ofte føler sig isolerede. Så disse to grupper tilhører altså ikke bare undtagelsen fra reglen om, at en majoritet af de unge har høj eller meget høj selvtillid – men også fra reglen om, at de har godt eller meget godt liv.

De unge, der har kastet op indenfor den seneste uge, går igen, når vi ser på undtagelsen fra reglen om, at hovedparten af de unge sjældent eller aldrig har problemer, der gør det svært for dem at klare dagligdagen. Her ser vi også de unge, der har prøvet at begå selvmord, der ligeledes var at finde blandt undtagelserne fra reglen om, at hovedparten af de unge har høj eller meget høj selvtillid. Endvidere optræder en ny gruppe her: Det er således også en minoritet af de unge, som har sultet sig selv indenfor den seneste uge, der sjældent eller aldrig har problemer, der gør det svært for dem at klare dagligdagen.

Det sidste aspekt af de unges subjektive oplevelse af sig selv og deres liv, vi har undersøgt – de unges oplevelse af deres popularitet i forhold til andre unge – er generelt præget af, at en massiv majoritet af de unge oplever sig som lige så populære som andre unge. Og der er kun én undtagelse fra denne regel: De unge, der ofte føler sig udenfor. Nok er der også blandt disse unge flest, der føler sig lige så populære som andre unge, men de udgør ikke en majoritet, og gruppen af unge, der føler sig mindre populære end andre unge, er næsten lige så stor. Til gengæld er det kun ganske få af de unge, der ofte føler sig udenfor, der betragter sig som mere populære end andre unge.

3.3 Opkastninger og udenforskab

Læser vi på tværs af disse undtagelser, samler opmærksomheden sig om to gengangere – det at have kastet op indenfor den seneste uge og det ofte at føle sig holdt udenfor. Det er således disse to handlinger og orienteringer i hverdagslivet, som i flest henseender bryder den generelle tilbøjelighed til, at de unge tilkendegiver, at de har en positiv oplevelse af sig selv og deres liv.

Ikke blot angiver en majoritet af de unge, som har kastet op indenfor den seneste uge, at deres selvtillid er lav eller meget lav. Det er ligeledes en minoritet af disse unge, som angiver, at deres liv er godt eller meget godt, og at de sjældent eller meget sjældent har problemer, der gør det svært for dem at klare dagligdagen. Hvad angår de unge, der ofte føler sig holdt udenfor, er det en minoritet, som angiver, at de har høj eller meget høj selvtillid, at de sjældent eller altid har problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen, og at de er lige så populære som andre unge.

De øvrige undtagelser findes i vid udstrækning i relation til beslægtede handlinger og orienteringer i hverdagen: Det at have kastet op indenfor den seneste uge har således selskab af det at have sultet sig selv indenfor den seneste uge, det at have skåret i sig selv samt det

at være utilfreds eller meget utilfreds med sin krop. Selvom der naturligvis er forskel på disse handlinger og orienteringer, kan de alle betegnes som krop- og ydrerelaterede mistrivelsesformer.

På samme måde har det ofte at føle sig holdt udenfor selskab af det ofte at føle sig isoleret, der begge kan siges at være ensomhedsrelaterede mistrivelsesformer. Udover disse to klynger af relaterede mistrivelsesformer er det kun unge, der har forsøgt at begå selvmord, som bryder den generelle tilbøjelighed til, at de unge har en positiv oplevelse af sig selv og deres liv, selv når deres handlinger i hverdagslivet rummer tydelige tegn på mistrivsel.

Men selvom disse handlinger og orienteringer således udgør undtagelser, lægger de sig samtidig i forlængelse af en anden gennemgående tilbøjelighed, som vi skitserede i begyndelsen af dette kapitel: At de to trivselsspor i undersøgelsen er forbundet, og at den trivsel og mistrivsel, der kommer til udtryk i de unges handlinger og orienteringer i hverdagslivet, følgelig er vævet sammen med den trivsel og mistrivsel, der udtrykkes i deres subjektive forståelser af sig selv. Man kan endog sige, at undtagelserne udgør en slags intensivering af denne tilbøjelighed.

De er således ikke bare eksempler på, at forhøjet mistrivsel i det ene trivselsspor er forbundet til forhøjet mistrivsel i det andet, men viser ydermere, at denne forbindelse kan være så udtalt, at trivselen i begge trivselsspor undermineres. Den mistrivsel, der er relateret til krop og ydre, ensomhed og selvmordsforsøg, adskiller sig således fra den mistrivsel, der i øvrigt kommer til udtryk i de unges handlinger og orienteringer i hverdagslivet, idet den i særlig grad er koblet til den mistrivsel, som kommer til udtryk i de unges subjektive oplevelse af sig selv og deres liv.

3.4 Andre tværgående sammenhænge

I rapporten har vi dog også set eksempler på, at trivselstilstandene i de to trivselsspor relaterer sig til hinanden på andre måder: Flere steder har vi således belyst handlinger og orienteringer i hverdagslivet, der rummer tegn på mistrivsel, men som ikke er forbundet til en øget forekomst af negative vurderinger af livet og selvet. Her er mistrivsel i det ene trivselsspor ikke umiddelbart forbundet til mistrivsel i det andet. Tværtimod virker trivselstilstandene i de to trivselsspor disse steder ikke ind på hinanden hverken i den ene eller den anden retning. Man kan således sige, at trivselssporene her er frakoblet hinanden.

Andre handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel, er ligefrem forbundet til en øget forekomst af positive vurderinger af livet og selvet. Her er der altså en sammenhæng mellem de to trivselsspor, men sammenhængen har ikke karakter af en direkte spejling, som vi så i eksemplerne med intensiverede koblinger, hvor mistrivsel i det ene trivselsspor reflekteres som mistrivsel i det andet. Tværtimod føjes de to trivselsspor her sammen i en omvendt spejling, hvor mistrivsel og trivsel bliver hinandens spejlbilleder.

Man kan sige, at de to trivselsspor i disse tilfælde er koblet sammen – men at der er tale om utraditionelle koblinger.

Frakoblingerne (der, hvor der ikke er nogen sammenhæng) og de utraditionelle koblinger (der, hvor negativt og positivt føder hinanden) optræder i vid udstrækning andre steder i rapporten end de intensiverede koblinger. De befinder sig således et godt stykke væk fra de dele af rapporten, der beskæftiger sig med ensomheds- og selvmordsrelaterede mistrivsel. Der optræder visse frakoblinger og utraditionelle koblinger i de afsnit, der belyser krop og ydre, men i modsætning til de intensiverede koblinger handler de ikke om at cutte eller sulte sig. Hovedparten af afkoblingerne og de utraditionelle koblinger befinder sig dog i de dele af rapporten, der handler om mobbe-, sex-, rusmiddel- og kriminalitetsrelateret adfærd og mistrivsel.

De unges vurderinger af hele livet lige nu og deres vurderinger af, hvor ofte de har problemer, som gør det svært for dem at klare hverdagen, er de aspekter ved deres oplevelse af selvet og livet, hvor der oftest optræder frakoblinger. Begge disse aspekter er således upåvirket af følgende handlinger og orienteringer: Det at have mobbet andre, have erfaringer med kønssygdom, prøvet ubeskyttet samleje, føle stort pres for at gå i det rigtige tøj, ofte tænke på sin vægt og det at tillægge udseendet stor betydning. Bortset fra det at have mobbet andre, er det de samme handlinger og orienteringer, der er frakoblet de unges oplevelse af deres selvtillid. De unges oplevelse af deres egen popularitet i forhold til jævnaldrende unge er til gengæld upåvirket af det at tillægge udseendet stor betydning, det at opleve stort pres for at gå i det rigtige tøj og det ofte at tænke på sin vægt.

Læser vi på tværs af afkoblingerne, kan vi konstatere, at føle stort pres for at gå i det rigtige tøj, ofte tænke på sin vægt og det at tillægge udseendet stor betydning slet ikke er koblet til nogen af de fire aspekter af de unges oplevelse af sig selv og deres liv, som vi har belyst i rapporten. Her er de to trivselsspor med andre ord slet ikke koblet sammen.

Det at have haft en kønssygdom og at have prøvet ubeskyttet samleje er koblet til de unges vurdering af, hvor populære de er i forhold til andre unge, men er derudover frakoblet de unges vurdering af sig selv og deres liv. Det at have mobbet andre er frakoblet de unges vurdering af hele livet lige nu og deres vurdering af, hvor ofte de har problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen, men er koblet til deres vurdering af deres selvtillid, og hvor populære de er i forhold til andre unge.

Her er der dog tale om utraditionelle koblinger, hvor mistrivsel i det ene trivselsspor kobles til trivsel i det andet. Det at have mobbet andre er således forbundet til en øget tilbøjelighed til at have en positiv vurdering af egen selvtillid og popularitet. Populariteten påvirkes endvidere positivt af følgende adfærd og orienteringer: Det at have overvejet at tage anabolske steroider, at have spist uhæmmet meget den seneste uge, at have prøvet at få en kønssyg-

dom, at have haft ubeskyttet samleje, at have prøvet af presse nogen til noget seksuelt, det at være fuld flere gange og det at have prøvet hash og stoffer. Foruden den positive effekt af det at have mobbet andre påvirkes selvtilliden positivt af at have presset andre til noget seksuelt, at være festryger og at være fuld flere gange om ugen. De unges vurderinger af hele livet lige nu og deres vurderinger af, hvor ofte de har problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen, indgår ikke i nogen utraditionelle koblinger.

De fleste eksempler på adfærd og orienteringer, der indgår i utraditionelle koblinger, optræder da også kun i forhold til ét aspekt af de unges vurdering af sig selv og deres liv: deres popularitet. Det drejer sig om det ofte at være stresset, at have overvejet anabolske steroider, at have spist uhæmmet meget på kort tid, at have haft ubeskyttet samleje, at have haft en kønssygdom, at have prøvet hash og stoffer samt det at have erfaringer med kriminalitet. Derudover indgår det at ofte mobbe andre, presse andre til noget seksuelt og at drikke sig fuld flere gange om ugen i en utraditionel kobling med de unges vurdering af deres selvtillid. Det at være festryger indgår kun i en utraditionel kobling med selvtillid.

I enkelte tilfælde er relationen mellem de to trivselsspor imidlertid ikke så klar, at man enten kan tale om en intensiveret kobling, en frakobling eller en utraditionel kobling. Eksempelvis ser vi, at det at have fået en kosmetisk operation, at have prøvet anabolske steroider, at have kastet op med vilje, at have sultet sig, at have fortrudt sex og det at have følt sig billig efter sex polariserer de unges oplevelse af deres egen popularitet.

Disse former for adfærd og orienteringer er med andre ord både forbundet til en øget forekomst af både det at føle sig mindre og det at føle sig mere populær end andre unge. Derudover ser vi en polarisering af de unges vurderinger af hele livet lige nu blandt de unge, der drikker sig fulde flere gange om ugen. Disse unge har således en øget tilbøjelighed til at foretage negative eller positive vurderinger af hele livet lige nu, mens færre har en neutral vurdering.

3.5 Konteksten ser ud til at spille en rolle

Det, at den samme adfærd og orientering kan være forbundet til en øget forekomst af både positive og negative vurderinger af livet og selvet, tydeliggør den kompleksitet og modsætningsfuldhed, der i det hele taget præger sammenhængen mellem de to trivselsspor.

Nok er det et af rapportens hovedresultater, at mistrivsel i det ene trivselsspor øger tilbøjeligheden til mistrivsel i det andet, og at der således er en sammenhæng mellem trivselstilstandene i de to trivselsspor. Men samtidig er det ligeledes en vigtig pointe, at mistrivsel i det ene trivselsspor i varierende grader er kombineret med trivsel i det andet trivselsspor - og at trivsel og mistrivsel således er tilbøjelige til at sameksistere. Det gælder selv i de intensiverede koblinger, hvor sammenhængen mellem trivselssporene ellers er mest udpræget. For selv dér er handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel, forbundet

med mange positive vurderinger af selvet og livet. Endnu tydeligere er det naturligvis i de utraditionelle koblinger, hvor handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel, ligefrem er koblet til en øget tilbøjelighed til at angive positive vurderinger af selvet og livet. Her synes mistrivsel i det ene trivselsspor ligefrem at have en gunstig indvirkning på trivselen i det andet.

Når vi nu ydermere kan konstatere, at visse handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel, er koblet til en polarisering af de unges vurderinger af selvet og livet – dvs. at mistrivsel i det ene trivselsspor lige så godt kan blive til øget trivsel som til øget mistrivsel i det andet – bliver det samlede billede blot endnu mere komplekst og modsætningsfuldt. Her er der nemlig ikke blot tale om, at mistrivsel og trivsel sameksisterer. Her er der ydermere tale om, at mistrivsel i det ene trivselsspor i nogle sammenhænge er koblet til mistrivsel i det andet trivselsspor, mens de i andre sammenhænge er koblet til trivsel.

Noget tyder altså på, at det ikke alene vil være relevant at udforske, hvordan det kan være, at noget, vi definerer som mistrivsel, kan være koblet til noget, vi definerer som trivsel. Det vil ydermere være relevant at sætte fokus på de sammenhænge, som de forskellige mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer optræder i, og finde ud af, hvilken betydning sammenhængene har for, om de kobles til mistrivsel eller trivsel i det trivselsspor, der vedrører de unges subjektive vurderinger af selvet og livet. For tilsyneladende kan selvsamme handling og orientering indimellem både føre til det ene og det andet. I stedet for at forstå de forskellige handlinger og orienteringer som isolerede fænomener, må vi altså udforske betydningen af de varierende kontekster, de optræder i, dvs. forstå konteksterne som noget, der er med til at give dem deres særlige karakter, og som er med til at bestemme, om de kobles til trivsel eller mistrivsel i det andet trivselsspor. På samme måde vil det også være relevant – både for forskere og praktikere – at udforske betydningen af de varierende kontekster, som de unges vurderinger af de forskellige aspekter af selvet og livet optræder i, med henblik på at undersøge, hvilken rolle disse kontekster spiller for det enkelte aspekts koblinger til mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer.

4. Sammenhænge i hvert trivselsspor

4.1 To klumper af mistrivsel

Med henblik på at udforske konteksternes betydning, vender vi nu vores opmærksomhed væk fra sammenhængene mellem de to trivselsspor og dykker for en stund i stedet ned i de sammenhænge, der måtte være indenfor hvert trivselsspor. Ved at gå ind i hvert trivselsspor bliver det muligt for os at indkredse den umiddelbare kontekst omkring det enkelte trivselsspor og mistrivselsspørgsmålet og afsøge dens betydning for dette.

Og at det enkelte mistrivselsspørgsmålet sjældent står alene, men er knyttet til en kontekst, bliver ikke mindst tydeligt, når vi dykker ned i det trivselsspor, der rummer de unges handlinger og orienteringer i hverdagslivet. Her optræder handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel, således ofte sammen med andre handlinger og orienteringer, der ligeledes rummer tegn på mistrivsel. I rapporten har vi fundet to tydelige klumpdannelser.

Den første klumpdannelse består blandt andet af det at være utilfreds med kroppen, at have prøvet at sulte sig, at have prøvet at cutte sig, at have overvejet eller forsøgt at begå selvmord, at have en negativ helbredsbedømmelse, at have seksuel risikoadfærd, at have følt sig presset til sex, at føle sig ensom og ofte at være blevet mobbet. Disse handlinger og orienteringer er forbundet på kryds og tværs i en ganske tætvet formation, som kun i yderst begrænset omfang integrerer en forhøjet kriminalitetsadfærd og rusmiddelbrug, der ellers udgør to vigtige temaer i rapporten.

Disse to handlinger og orienteringer indgår til gengæld i en anden – alternativ – klumpdannelse, der nok har visse forbindelseslinjer til den første klumpdannelse, men som ikke desto mindre må siges at have en selvstændig karakter. Udover den forhøjede kriminalitetsadfærd og rusmiddelbrug består denne klumpdannelse blandt andet af det at have mobbet andre, at have taget anabolske steroider, at have seksuel risikoadfærd og det at have presset andre til sex. Også mellem disse handlinger og orienteringer går således en række forskellige forbindelseslinjer, der tilsammen danner en ganske tætvet formation.

4.2 Veje ind i klumperne

Ved at rette fokus mod udvalgte handlinger og orienteringer og fremdrage de forbindelseslinjer, vi har identificeret omkring dem i rapporten, kan vi sammenstykke et illustrativt billede af, hvordan klumpdannelserne, deres bestanddele og indbyrdes forbindelseslinjer ser ud. Samtidig kan vi også få et nærmere indblik i de steder, der rummer forbindelseslinjer mellem de to klumpdannelser.

Når vi eksempelvis bevæger os ind i den første klumpdannelse gennem det at være utilfreds med kroppen, får vi først øje på tydelige forbindelseslinjer mellem denne handling

og orientering og alle de spiserelaterede handlinger og orienteringer, vi har belyst i rapporten. Det drejer sig bl.a. om det at have prøvet at sulte sig selv, at have kastet op med vilje, at have følt skyld over at spise og det at have spist uhæmmet meget med fysisk ubehag til følge, om end forbindelseslinjen til den sidstnævnte er svagere end til de øvrige spiserelaterede adfærdsformer.

Derudover får vi øje på forbindelseslinjer til det at have fået eller ønsket at få en kosmetisk operation, at have cuttet sig selv, prøvet at begå selvmord og det at have en negativ helbredsbedømmelse. Vi kan desuden se, at utilfredshed med kroppen hænger sammen med det at have haft ubeskyttet sex, at have fået en abort, at have følt sig presset til sex, at have fortrudt sex og det at have følt sig billig efter sex. Endvidere er det at være utilfreds med kroppen forbundet til en øget tilbøjelighed til at føle sig ensom og ofte være blevet mobbet. Der er imidlertid ikke nogen nævneværdige forbindelser mellem det at være utilfreds med kroppen og forhøjet kriminalitetsadfærd og rusmiddelbrug.

Anderledes ser det ud, hvis vi går ind i den første klumpdannelse med udgangspunkt i det at have erfaringer med at cutte sig. På den ene side finder vi forbindelseslinjer mellem cutting og alle de handlinger og orienteringer, der også var forbundet til det at være utilfreds med kroppen. Udover de spiserelaterede adfærdsformer, gælder det at have en negativ helbredsbedømmelse, have overvejet eller prøvet at begå selvmord, have seksuel risikoadfærd (ubeskyttet sex osv.), negative seksuelle oplevelser (presset til sex osv.), føle sig ensom og det ofte at være blevet mobbet.

Vi kan ikke se nogen sammenhæng mellem cutting og en forhøjet brug af rusmidler. Men i modsætning til det at være utilfreds med kroppen er cutting forbundet til en forhøjet kriminalitetsadfærd. Jo alvorligere kriminalitetsadfærd, man har haft, desto større er sandsynligheden for, at man ligeledes har erfaringer med cutting, så her ser vi for første gang en enkelt forbindelseslinje til den anden klumpdannelse i rapporten.

Går vi ind i den første klumpdannelse via ensomhed, kan vi ikke konstatere nogen sammenhæng med en øget kriminalitetsadfærd, men til gengæld er der en enkelt forbindelseslinje til øget rusmiddelbrug: Jo mere ensom, man føler sig, desto større er sandsynligheden således for, at man er fast ryger. Omvendt er det at drikke sig fuld flere gange om ugen forbundet til en lavere risiko for ensomhed. Det samme gælder det at have prøvet anabolske steroider. I forlængelse af denne tendens er det ikke eller sjældent at drikke alkohol forbundet til en øget ensomhed.

Der er ikke nogen nævneværdige forbindelseslinjer mellem en øget brug af rusmidler og det ofte at være blevet mobbet, som ligeledes er en del af den første formation af mistrivsel. Her er der til gengæld en tynd linje til øget kriminalitetsadfærd: Der er således en svag tendens til, at jo alvorligere kriminalitetsadfærd, man har, desto oftere er man blevet mobbet. Det er dog for intet at regne sammenlignet med den sammenhæng, der er mellem kriminalitetsadfærd og det at have mobbet andre: Unge, der ofte har mobbet andre, har så-

ledes en øget tilbøjelighed til at have begået kriminalitet, især de to former for kriminalitet, vi i rapporten klassificerer som de mest alvorlige.

Det at have mobbet andre er også forbundet til en øget brug af diverse rusmidler, både stoffer, hash, alkohol og rygning. I det hele taget er det at have mobbet andre vævet sammen med nogle ganske andre handlinger og orienteringer end det at være blevet mobbet, fx en øget tilbøjelighed til at udøve pres mod andre seksuelt og bruge anabolske steroider. Selvom det at have mobbet andre, ligesom det at være blevet mobbet, er forbundet til seksuel risikoadfærd, er det også forbundet til en nedsat sandsynlighed for at føle ensomhed, hvilket yderligere illustrerer forskellene mellem det at mobbe og blive mobbet og – i videre forstand – mellem den første og den anden klumpdannelse i rapporten.

Tager vi en anden vej ind i den anden klumpdannelse, gennem rusmiddelbrug, ser vi først og fremmest en klar sammenhæng mellem forskellige former for rusmiddelbrug: Faste rygevaner er således forbundet til det ofte at drikke. Og det ofte at drikke er forbundet til det at have prøvet hash og stoffer. Derudover er der klare sammenhænge mellem rusmiddelbrug og kriminalitet: Jo alvorligere kriminalitet, man har begået, desto større er sandsynligheden for, at man ligeledes ryger fast, drikker ofte og har prøvet hash, narkotika og anabolske steroider.

Vi har allerede set, at en øget rusmiddelbrug ikke er forbundet til øget ensomhed, hvis vi ser bort fra det at ryge fast. Det at ryge fast er endvidere forbundet til en øget sandsynlighed for at have en negativ helbredsbedømmelse. Helbredsbedømmelsen påvirkes til gengæld positivt af det at drikke sig fuld en til to gange om måneden, og omvendt er det ikke eller sjældent at drikke alkohol ligefrem forbundet til en dårligere helbredsbedømmelse.

Ikke alle former for rusmiddelbrug er dog lige positive for helbredsbedømmelserne: Det at ryge fast og have prøvet hash og stoffer er således forbundet til mere negative helbredsbedømmelser, hvilket dog ikke ændrer på det bemærkelsesværdige ved, at en øget rusmiddelbrug i mange henseender er forbundet til en mere positiv helbredsbedømmelse.

Vi kunne tage andre veje ind i de to klumpdannelser. Men dels er de forskellige handlinger og orienteringer og deres indbyrdes forbindelseslinjer allerede beskrevet detaljeret i løbet af rapporten, og dels skulle de overordnede karakteristika ved de to klumpdannelser nu ligge nogenlunde klart. Det skulle ligeledes ligge nogenlunde klart, at klumpdannelserne ikke kan skarpt afgrænses fra hinanden. At der løber visse forbindelseslinjer mellem dem, som træder frem, når man løfter enkelte handlinger og orienteringer og deres relation til andre handlinger og orienteringer frem i lyset.

Det laver dog ikke om på, at klumpdannelserne er så fremtrædende, at de bør inddrages i analysen af de enkelte handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel,

samt deres til tider overraskende koblinger til de vurderinger af selvet og livet, der analyseres i rapportens andet trivselsspør.

4.3 Sammenhænge i selv- og livsvurderingerne

Disse vurderinger har dog også en række indbyrdes forbindelseslinjer. Der er m.a.o. en sammenhæng mellem de unges vurderinger af, hvordan deres liv alt i alt er lige nu, hvor ofte de har problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen, hvordan deres selvtillid er, og hvor populære de er i forhold til andre jævnaldrende unge. Unge, der synes, at deres liv alt i alt er godt eller meget godt, er således mere tilbøjelige end de øvrige unge til at vurdere, at de sjældent eller aldrig har problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen, at de har høj eller meget høj selvtillid, samt at de er lige så populære eller mere populære end andre unge.

Omvendt er unge, der synes, at deres liv alt i alt er dårligt eller meget dårligt, mere tilbøjelige end alle de andre unge til at vurdere, at de ofte eller altid har problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen, at de har lav eller meget lav selvtillid, og at de er mindre populære end andre unge. Og sådan går der positive og negative forbindelseslinjer mellem alle de fire spørgsmål: Svarer de unge positivt på ét spørgsmål, øges tilbøjeligheden til at svare positivt på de tre andre spørgsmål, og svarer de negativt, øges tilbøjeligheden til at svare negativt på de øvrige spørgsmål.

Det laver dog ikke om på, at et negativt svar på et spørgsmål aldrig har så stor effekt på de øvrige spørgsmål, at det gør det mere sandsynligt, at de besvares negativt, end at de besvares positivt. Det er eksempelvis kun en minoritet af de unge, der har lav eller meget lav selvtillid, der synes, at deres liv lige nu alt i alt er dårligt eller meget dårligt. Det er også kun en minoritet af de unge, der ofte eller altid har problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen, som synes, de er mindre populære end andre unge på deres egen alder. Så selvom et negativt svar på et spørgsmål øger sandsynligheden for negative svar på de øvrige spørgsmål, øges den aldrig så meget, at der er flere negative end positive svar.

Det spejler naturligvis den overvældende tilbøjelighed til at svare positivt på de fire spørgsmål, der gør sig gældende blandt de unge i rapporten. Over halvdelen af de unge svarer således positivt på alle fire spørgsmål (53,8 pct.), mens over en fjerdedel (26 pct.) af dem svarer positivt på tre spørgsmål, og kun 1 pct. har ingen positive svar. Omvendt har hele 81,9 pct. ikke nogen negative svar overhovedet, 1,3 pct. har et negativt svar, og blot fem pct. af de unge svarer negativt på mere end et spørgsmål.

Vi kan ikke konstatere egentlige klumpdannelse i de unges besvarelser af de fire spørgsmål om selvet og livet. Der er således kun mindre forskelle på, hvor stærke forbindelserne er mellem de positive og en negative besvarelser på de forskellige spørgsmål. Det er dog ikke

ensbetydende med, at der slet ikke er forskel på, hvordan de enkelte spørgsmål er forbundet til hinanden.

Eksempelvis kan vi konstatere, at det især er positive besvarelser af spørgsmålet om selvtillid, der falder fra, når vi ser på de unge, der har svaret positivt på tre ud af de fire spørgsmål. Det net, som dannes af forbindelseslinjerne mellem de positive besvarelser, integrerer altså i mindre grad spørgsmålet om selvtillid end de øvrige spørgsmål. Sammen med det ofte eller altid at have problemer, der gør det svært at klare hverdagen, er det da også det at have dårlig eller meget dårlig selvtillid, der optræder hyppigst under de unges negative besvarelser på spørgsmål om selvet og livet.

5. De tværgående sammenhænge i et nyt lys

5.1 De intensiverede koblinger

Med de indbyrdes forbindelseslinjer i de to trivselsspor som baggrundstæppe træder nye aspekter ved de tværgående sammenhænge mellem sporene frem. Fx bliver det tydeligt, at de handlinger og orienteringer, der er forbundet med selv- og livsvurderinger i såkaldt intensiverede koblinger, alle er indbyrdes forbundet i den første klumpdannelse, der dog også dækker handlinger og orienteringer, som ikke er direkte involveret i intensiverede koblinger.

Det at have kastet op og følt sig holdt udenfor – for at nævne to handlinger og orienteringer, der er koblet til særligt negative vurderinger af selvet og livet – er m.a.o. ikke isolerede fænomener, men derimod vævet godt og grundigt sammen med en lang række handlinger og orienteringer, som ligeledes kan være afgørende for disse negative vurderinger.

Dermed ikke sagt, at det at have kastet op og følt sig holdt udenfor ikke i sig selv har en negativ effekt på selv- og livsvurderingerne – det har de givetvis. Men det er sandsynligt, at denne negative effekt forstærkes af deres sammenklumpning med en række andre handlinger og orienteringer, der ligeledes rummer tegn på mistro. Det vil derfor være hensigtsmæssigt at indtænke disse øvrige handlinger og orienteringer, når man konkluderer på, hvordan det at have kastet op og følt sig holdt udenfor virker ind på unges trivsel.

Den pointe kan i og for sig også rettes mod de negative selv- og livsvurderinger, der indgår i de intensiverede koblinger. Selvom alle fire selv- og livsvurderinger i en eller anden grad indgår i intensiverede koblinger, gælder det især vurderingen af selvtillid og det at have problemer, der gør det svært at klare hverdagen.

Det kunne derfor være nærliggende at konkludere, at disse aspekter ved de unges selv- og livsvurdering besidder nogle træk, der gør dem særligt tilbøjelige til at optræde negativt i koblingen med de handlinger og orienteringer, der indgår i den første klumpdannelse. Dvs., at en negativ vurdering af ens selvtillid og evne til at mestre problemer i hverdagen har en særlig effekt på fx det at kaste op, føle sig ensom og de øvrige handlinger og orienteringer i den første klumpdannelse.

Selvom det ingenlunde kan afvises, er det værd ligeledes at holde sig for øje, at der går forbindelseslinjer mellem alle selv- og livsvurderingerne, og at det vil være hensigtsmæssigt at tage højde for betydningen af disse forbindelseslinjer i vurderingen af den effekt, som negative vurderinger af selvtilliden og evnen til at mestre problemer ser ud til at have på de handlinger og orienteringer, der indgår i den første klumpdannelse.

5.2 De utraditionelle koblinger

De handlinger og orienteringer, der indgår i utraditionelle koblinger – fx det at ofte mobbe andre, drikke sig fuld og presse andre til sex – er forbundet i rapportens anden klumpdannelse. Selvom vi ikke kan afvise, at disse handlinger og orienteringer rummer træk, der har en særligt positiv effekt på de selv- og livsvurderinger, som kendetegner de utraditionelle koblinger, er det sandsynligt, at synergien med de øvrige handlinger og orienteringer i klumpdannelsen ligeledes har en betydning.

Det forhold gør sig også gældende for de positive selv- og livsvurderinger, som udgør den anden side af de utraditionelle koblinger. På den ene side kan vi konstatere, at det oftest er de unges vurdering af deres selvtillid og popularitet, der indgår i utraditionelle koblinger, hvorfor de må antages at have en særlig effekt på de mistrivelsesrelaterede handlinger og orienteringer, der indgår i den anden klumpdannelse. På den anden side ved vi også, at der er en indbyrdes forbindelse mellem alle fire aspekter af selv- og livsvurderingerne, hvorfor vi ikke kan afvise, at positive vurderinger af de øvrige selv- og livsvurderinger forstærker denne effekt.

5.3 Afkoblingerne

Mens de handlinger og orienteringer, der indgår i de intensiverede koblinger, alle er en del af den første klumpdannelse, og de handlinger og orienteringer, der indgår i de utraditionelle koblinger, alle er en del af den anden klumpdannelse, bliver sagen noget mere speget, når vi ser på de handlinger og orienteringer, der indgår i afkoblingerne. Nok ser vi her en overvægt af handlinger og orienteringer, der er knyttet til den anden klumpdannelse, som fx det at mobbe andre, men vi kan også få øje på enkelte handlinger og orienteringer, der er knyttet til den første klumpdannelse, som fx det at ofte tænke på sin vægt.

Uanset disse forskelle, viser deres involvering i afkoblingerne, at den hhv. negative og positive effekt på selv- og livsvurderinger, som handlingerne og orienteringerne i de to klumpdannelse ellers ser ud til at have, i visse tilfælde åbenbart kan neutraliseres. Det er således ikke altid, at handlinger og orienteringer fra den første klumpdannelse er forbundet med en øget tilbøjelighed til negative selv- og livsvurderinger, ligesom det ikke er altid, at handlinger og orienteringer fra den anden klumpdannelse er forbundet til en øget tilbøjelighed til positive selv- og livsvurderinger. Nogle gange er der simpelthen ingen kobling mellem handlinger og orienteringer og selv- og livsvurderinger, der ellers ser ud til at have en betydelig effekt på hinanden.

Om der i disse tilfælde er tale om, at de enkelte handlinger og orienteringer i mindre grad end ellers er integreret i deres klumpdannelse, og den negative henholdsvis positive synergi med de øvrige handlinger og orienteringer derfor er aftaget, har vi ikke mulighed for at afgøre. Vi kan blot konstatere, at der indimellem sker en neutralisering af samspillet mellem nogle af disse handlinger og orienteringer på den ene side og selv- og livsvurderingerne på den anden.

Det er de unges vurderinger af hele livet lige nu og deres evne til at mestre problemer i hverdagen, som oftest indgår i afkoblingerne. Det er således disse to aspekter af de unges selv- og livsvurderinger, der oftest bryder den gennemgående tilbøjelighed til, at handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel, er forbundet til enten mere positive eller negative selv- og livsvurderinger.

5.4 Overraskende sammenhænge

Afkoblingerne viser, at mistrivsel i det ene trivselsspør ikke altid er forbundet med en forrykning af trivselstilstanden i det andet. Mere præcist viser de, at handlinger og orienteringer godt kan rumme tegn på mistrivsel, uden at selv- og livsopfattelsen nødvendigvis berøres.

De intensiverede koblinger og de utraditionelle koblinger viser imidlertid, at det oftest er tilfældet, hvilket næppe er overraskende – selvom mennesket ikke altid er tro mod sig selv, når det handler i hverdagen, hvorfor der kan være diskrepans mellem dets adfærd og selvforståelse, må disse størrelser ikke desto mindre siges at være to sider af samme sag. Alligevel overrasker de utraditionelle koblingers krydsninger af negativ adfærd med positiv selvforståelse, idet sammenhængen her umiddelbart ser ud til at være præget af et modsætningsfuldt spændingsforhold.

Ser man isoleret på de mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer, der indgår i de utraditionelle koblinger, kan man imidlertid argumentere for, at de pågældende handlinger og orienteringer slet ikke er så mistrivselrelaterede, som de umiddelbart forekommer – og at deres krydsning med positive selv- og livsvurderinger derfor alligevel ikke er karakteriseret ved et modsætningsfuldt spændingsforhold.

Tag fx det at drikke sig fuld flere gange om ugen eller det at have haft en kønssygdom, der begge er forbundet til en øget oplevelse af at have god selvtillid og føle sig populær. Ser man på disse handlinger og orienteringer i sig selv, kan den gode selvtillid og popularitetsfølelse forklares med, at en aktiv alkohol- og sexadfærd har høj status i ungdomskulturen og er et tegn på social integration. I den forstand kan man betragte det ofte at drikke sig fuld og have en kønssygdom som trivsels- snarere end mistrivselsrelaterede handlinger og orienteringer, hvilket giver mening i forhold til de positive selv- og livsvurderinger.

Denne forklaring forekommer dog mindre plausibel, når man tager højde for de klumpdannelser, som de pågældende handlinger og orienteringer indgår i, dvs. når man inddrager deres umiddelbare kontekst. I klumpdannelserne er det ofte at drikke sig fuld og det at have haft en kønssygdom nemlig forbundet til en øget forekomst af en række handlinger og orienteringer, som er langt sværere at henhøre til noget positivt – fx øget kriminalitetsadfærd, flere selvmordsovervejelser mv. – hvilket minimerer sandsynligheden for, at de det ofte at drikke sig fuld og at have haft en kønssygdom nu også er så trivselspræget, som vi påstod ovenfor. Det overraskende synes derfor intakt. Det ser m.a.o. ud til, at mistrivselsrelaterede handlinger og orienteringer i de utraditionelle koblinger forbindes med trivselsrelaterede selv- og livsvurderinger.

6. Forskellige livsvilkårs betydning

6.1 Køn og andre kategorier

I rapporten har vi løbende delt vore resultater på køn med henblik på at finde ud af, hvilken betydning det har for de unges trivsel og mistrivsel, om de er unge mænd eller kvinder. Hovedparten af vore analyser er gået på de forskelle, vi har kunnet identificere mellem kønnene. Og forskellene er da også mange og væsentlige. Men det samlede indtryk er ikke desto mindre, at der er flere ligheder end forskelle mellem kønnene. Selv de steder i undersøgelsen, hvor forskellene er størst, er lighederne som regel endnu større. Selv når de unge kvinder afviger mest fra de unge mænd, ligner hovedparten af dem m.a.o. de unge mænd – og omvendt.

Men på trods af, at de unges køn altså ingenlunde kan siges at determinere deres trivsel og mistrivsel, virker det ind på disse størrelser. Denne indvirkning er i mange henseender forbundet med indvirkninger fra andre kategorier – som alder, social baggrund, etnicitet osv. – hvorfor det kan være hensigtsmæssigt at belyse køn i sammenhæng med disse kategorier.

Af hensyn til overskueligheden vil vi i det følgende dog løfte kategorierne frem hver for sig, om end vi løbende vil elaborere over deres indbyrdes sammenhænge. Vi starter med

at sætte fokus på netop køn, som er den kategori, vi har beskæftiget os mest med i rapporten. Derefter retter vi blikket mod alder, som også bliver belyst løbende i rapporten. Endelig inddrager vi de kategorier, som vi løftede særligt frem i kapitel 12: Uddannelse og beskæftigelse, skelsættende oplevelser i familien samt etnisk minoritetsbaggrund. I forlængelse heraf vil vi foretage nogle tværgående refleksioner over betydningen af forældrenes uddannelsesniveau.

6.2 Køn i de utraditionelle koblinger

Trods kønnes tilbøjelighed til at ligne hinanden, kan analysen af de kønsforskelle, der trods alt er, føje interessante perspektiver til nogle af de mest tankevækkende resultater i rapporten – det gælder bl.a. det møde mellem trivsel og mistrivsel, vi har konstateret i de utraditionelle koblinger. Det er nemlig sådan, at de to køn fordeler sig forskelligt i de to klumper, som de unges mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer udkrystalliseres i. Og de unge mænd, der er mere tilbøjelige til at angive positive selv- og livsvurderinger end de unge kvinder, er overrepræsenterede i den klumpdannelse, som indgår i de utraditionelle koblinger. Dvs., at den positive effekt, som de mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer har på selv- og livsvurderingerne i de utraditionelle koblinger, i nogen grad spejler de mere positive vurderinger af selvet og livet, vi generelt finder blandt de unge mænd.

Det er dog langt fra hele forklaringen. Hvis vi alene fokuserer på de unge mænd, kan vi stadig se en positiv effekt af de mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer i de utraditionelle koblinger. Eksempelvis kan vi konstatere, at de unge mænd, der ofte er fulde, har en mere positiv vurdering af deres selvtillid end andre unge mænd; det samme gælder de unge mænd, der har overvejet at tage doping; de unge mænd, der har erfaringer med de alvorligste kriminalitetstyper, oplever sig som mere populære end andre unge mænd osv.

Og den positive effekt på selv- og livsvurderingerne blandt de unge mænd er faktisk så massiv, at den kompenserer for den negative effekt, vi i et vist omfang kan konstatere blandt de unge kvinder. Blandt de unge kvinder er det ofte at være fuld således forbundet med mere negative vurderinger af både livet som helhed, evnen til at håndtere problemer og selvtilliden; de unge kvinder med kriminalitetsadfærd er endvidere langt mere tilbøjelige end andre kvinder til at vurdere deres selvtillid negativt osv.

Så selvom den positive effekt på livs- og selvsvurderingerne i de utraditionelle koblinger ikke alene kan siges at være et resultat af en overrepræsentation af de unge mænd med deres generelt mere positive livs- og selvsvurderinger, kan vi altså konstatere, at den positive effekt primært gør sig gældende blandt netop de unge mænd. Og det faktisk i et sådant omfang, at den bliver udslagsgivende for det samlede billede af de unge i de utraditionelle koblinger – til trods for at vi i et vist omfang kan konstatere en negativ effekt hos de unge kvinder. Kontrasten mellem mistrivsel og trivsel i de utraditionelle koblinger er altså primært noget, der genereres af de unge mænd. Det er overvejende dem, der oplever en øget

selvtillid, popularitet osv. i forbindelse med mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer i de utraditionelle koblinger – mens det i mindre grad er tilfældet for de unge kvinder.

6.3 Køn i de intensiverede koblinger

Mens de unge mænd er overrepræsenterede i den klumpdannelse, der er knyttet til de utraditionelle koblinger, er de unge kvinder overrepræsenterede i den klumpdannelse, der er knyttet til intensiverede koblinger, dvs. der hvor mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer i særlig grad kobles til negative selv- og livsvurderinger. Og da de unge kvinder generelt har mere negative selv- og livsvurderinger end de unge mænd, kan de mere negative selv- og livsvurderinger, der gør sig gældende i de intensiverede koblinger, i nogen grad henføres til denne overrepræsentation.

Men ikke kun. De unge kvinder, der indgår i intensiverede koblinger, er mere tilbøjelige end andre unge kvinder til at have negative selv- og livsvurderinger. Fx har de unge kvinder, der er utilfredse med deres kroppe, en øget tilbøjelighed til at have negative vurderinger af alle de fire aspekter af selvet og livet, vi har undersøgt i rapporten. Det samme gælder imidlertid for de unge mænd, om end øgningen af deres negativitet er mindre.

På den ene side kan vi således konstatere, at kønnene i de intensiverede koblinger bevæger sig i samme – negative – retning. Her er der ikke, som i de utraditionelle koblinger, modsatrettede bevægelser. På den anden side kan vi ligeledes konstatere, at de unge kvinder bevæger sig længere ud af den negative tangent end de unge mænd. Så selvom negativiteten i de intensiverede koblinger ikke kun skyldes overrepræsentationen af unge kvinder, er den i højere grad knyttet til de unge kvinder end til de unge mænd.

6.4 Køn i selv- og livsvurderingerne

Sigende er det da også, at de intensiverede koblinger især involverer de to aspekter af selvet og livet, som de unge kvinder i rapporten generelt vurderer signifikant mere negativt end de unge mænd – nemlig selvtilliden og evnen til at håndtere problemer i hverdagen.

Det er dog værd at notere sig, at der selv i forhold til disse to aspekter af selvet og livet er flere unge kvinder med positive end negative vurderinger. Så når vi løfter blikket fra specifikke koblinger og i stedet betragter alle de unge kvinder i rapporten, er det altså en majoritet af de unge kvinder, der har positive vurderinger af selvet og livet, om end majoriteten er mindre end blandt de unge mænd, der som bekendt vurderer selvet og livet mere positivt end de unge kvinder.

6.5 Køn i den første klumpdannelse

Når vi ser på de enkelte handlinger og orienteringer i hverdagslivet, vi har undersøgt i rapporten, afhænger forskellene mellem de unge mænd og kvinder i rapporten som bekendt af, hvilken klumpdannelse handlingerne og orienteringerne tilhører. De unge kvinders overrepræsentation i den første klumpdannelse ses igennem hele rapporten.

Det starter med helbreds vurderingerne, hvor de unge kvinder er mindre positive end de unge mænd. Samtidig er de unge kvinder mere tilbøjelige til at være stressede. Flere unge kvinder beretter endvidere om kroniske sygdomme, og mere end dobbelt så mange unge kvinder angiver, at de har eller har haft en psykisk sygdom. Hovedpine, muskelsmerter og angst er desuden mere udbredt blandt de unge kvinder end de unge mænd.

I rapporten ser vi endvidere, at lidt flere kvinder end mænd ofte er blevet mobbet i løbet af deres skoletid. De er også mere tilbøjelige til at føle sig isolerede og holdt udenfor, selvom de i højere grad end de unge mænd går til deres venner og forældre, hvis de har personlige problemer eller er kede af det. Der er også flere unge kvinder end mænd, der har overvejet og forsøgt at tage deres liv, om end andelen af dem, der har haft selvmordstanker, som rent faktisk forsøger at tage deres liv, ikke er større blandt de unge kvinder end de unge mænd.

Til gengæld har mere end dobbelt så mange unge kvinder som unge mænd skåret i sig selv, hvilket dog er en mindre kønsforskel end i mange internationale undersøgelser. Til gengæld er der flere unge kvinder end mænd, der har skåret i sig selv flere gange. Der er også flere unge kvinder end mænd, der tillægger deres udseende stor betydning, ligesom flere unge kvinder er utilfredse med deres krop og ofte tænker på deres vægt. I forlængelse heraf er der også en større andel af de unge kvinder, som har været på slankekur, følt skyld over at spise, kastet op med vilje, prøvet at sulte sig osv. Og kønsforskellene er endnu større, når vi ser på disse adfærdsformers udbredelse indenfor den seneste uge.

Flere unge kvinder end mænd har endvidere følt sig presset til at gøre noget seksuelt, som de ikke havde lyst til. Der er også flere unge kvinder, der har fortrudt de har haft sex. Hos kvinderne er der endvidere en stærk sammenhæng mellem det at være utilfreds med kroppen og det at have haft negative seksuelle oplevelser – denne sammenhæng finder vi ikke hos de unge mænd.

6.6 Køn i den anden klumpdannelse

Til gengæld er de unge mænd overrepræsenterede i de handlinger og orienteringer, der er en del af den anden klumpdannelse. Der er dobbelt så mange unge mænd i gruppen med alvorlig kriminalitetsadfærd og flere unge mænd i gruppen med mildere kriminalitetsadfærd, mens der er flere unge kvinder i gruppen uden kriminalitetsadfærd. For begge køn gælder dog, at der er færrest i den førstnævnte gruppe og flest i den sidstnævnte gruppe.

Der er flere faste rygere blandt de unge mænd end blandt de unge kvinder. Selvom lige mange unge kvinder og mænd drikker alkohol, er de unge mænd mere tilbøjelige til hyppigt at drikke sig fulde. Der er også langt flere unge mænd, der har haft negative erfaringer med alkohol – med undtagelse af det at have haft sex uden at ville det. Lidt flere unge mænd har prøvet hash. Dobbelt så mange unge mænd har prøvet hash og et andet stof. Langt flere unge mænd har endvidere et aktuelt forbrug af stoffer og gør sig oftere erfaringer med disse. Der er iøvrigt også langt flere unge mænd, der har erfaringer med anabolske steroider.

Flere unge mænd end kvinder dyrker endvidere ubeskyttet sex. Flere unge mænd end kvinder har presset andre til noget seksuelt, som de ikke havde lyst til. Desuden er der flere unge mænd end kvinder, der angiver at have mobbet andre, ligesom der er flere unge mænd end kvinder, som både har erfaringer med at mobbe andre og selv blive mobbet – dvs. som er såkaldt mobfre.

6.7 Aldersmæssige forskydninger

Alder springer mindre i øjnene end køn, og vi har derfor ikke lavet helt så udfoldede analyser af alder – fx har vi ikke sat fokus på alderens betydning for klumpdannelse, tværgående sammenhænge osv. Ikke desto mindre har vi kunnet konstatere visse forskydninger med alderen, der kan aflæses i tallene for enkelte af de handlinger og orienteringer, vi har belyst i rapporten.

Bl.a. i forhold til helbred – vi kan således se, at 15-19-årige unge i undersøgelsen har en mere positiv vurdering af deres helbred end de 20-24-årige. Til gengæld føler de oftere, at de ting, de foretager sig i hverdagen, er uden mening.

De to aldersgrupper slår også lidt forskelligt ud på vore ensomhedsspørgsmål: Flere af de 15-19-årige føler sig ofte holdt uden for, mens flere af de 20-24-årige ofte savner nogen at være sammen med. Der er også færre i den ældste gruppe, der vurderer, at de har fire eller flere venner at gå til ved personlige problemer. De går også i ringere grad end de yngste til deres forældre i sådanne situationer. De yngste ser i højere grad end de ældste ud til at være en del af nogle sammenhænge, hvor de er omgivet af voksne og andre unge, fx i skolen og på ungdomsuddannelserne. Deres ensomhedsfølelse ser til gengæld ud til at være knyttet til en oplevelse af udenforskab i forhold til disse sammenhænge.

Der er flere af de 15-19-årige end af de 20-24-årige, der har skåret sig. Og cuttingen ser endvidere ud til at være mere aktuelt forekommende i den yngre end den ældre aldersgruppe. De yngste er da også mere utilfredse med deres krop end de ældste – de ældste tænker til gengæld oftere på deres vægt. Alder og køn brydes i forhold til det at tillægge udseendet stor betydning: Mens det er langt mere udbredt blandt kvinderne i den yngste aldersgruppe, nærmer mændene sig kvindernes niveau i den ældste aldersgruppe.

Kvinderne er også hurtigere ude med alkoholbrug end mændene. Flere unge kvinder end mænd drikker alkohol i 15-års alderen. Til gengæld er der en faldende tendens til at drikke alkohol blandt kvinderne i 24-års alderen. For begge køn gælder endvidere, at andelen af faste rygere flader ud ved 20-års alderen – indtil denne alder er der en jævnt stigende tendens med alderen. En sådan udfladning ser vi ikke i forhold til at have gjort sig erfaring med narkotika, der stiger løbende fra 15-års alderen.

6.8 Uddannelse og beskæftigelse

De unges uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situation er ikke bare afhængig af deres alder, men også af deres køn. I kapitel 12 så vi således, at langt flere unge kvinder end mænd er i gang med en videregående uddannelse. Vi konstaterede endvidere, at flere unge mænd end kvinder til gengæld er i gang med en erhvervsuddannelse. Det blev imidlertid også tydeligt, at flere unge mænd end kvinder hverken befinder sig i uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet.

Af kapitel 12 fremgik det endvidere, at de unges uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situation i en række henseender har betydning for deres trivselstilstand. Selvom de to køn i nogen grad trives forskelligt på forskellige steder i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, er hovedindtrykket for begge køn imidlertid, at det har mindre betydning, hvilken uddannelse og arbejde de er i gang med, end at de overhovedet er i gang med en uddannelse eller arbejde. For både de unge kvinder og mænd gælder således, at intet har så gennemgribende og vidtrækkende konsekvenser for trivslen som det at være ledig.

De ledige unge er således præget af langt flere handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel, end de unge, der befinder sig i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. De har dårligere helbred, oftere erfaringer med mobning, ensomhed, cutting og selvmordstanker. De er også mere utilfredse med deres kroppe, flere af dem har sultet sig indenfor den seneste måned og prøvet anabolske steroider. Derudover er de ledige unge topscorere, når det gælder erfaringer med hash, narko og hård kriminalitet.

Der er dog visse undtagelser spredt ud blandt de unge i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Det er fx mere udbredt blandt gymnasieeleverne end blandt de ledige unge ofte at føle stress. Der er også en større andel af erhvervsskoleeleverne, som drikker sig fulde flere gange om ugen. Endvidere er det mere udbredt blandt unge på de videregående uddannelser end blandt de ledige unge ofte at tænke på sin vægt samt at føle skyld over at spise.

Det generelle kønsbillede, hvor flere unge kvinder end mænd præges af handlinger og orienteringer fra den første klynge, mens flere unge mænd end kvinder præges af handlinger og orienteringer fra den anden klynge, genfindes i vid udstrækning blandt de unge i forskellige uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situationer. Indimellem forstærkes billedet endog. Fx

er der næsten tre gange så mange unge mænd som kvinder på de videregående uddannelser, der har røget hash eller taget stoffer inden for den seneste måned, mens det samme gælder for ca. dobbelt så mange unge mænd som kvinder blandt alle de unge i undersøgelsen.

Kønsbilledet forstærkes også voldsomt, når man ser på, hvilke unge på erhvervsskolerne og blandt de ledige unge der ofte er blevet mobbet, ofte har følt sig isoleret, har cuttet sig, og som har overvejet selvmord: Fx er næsten dobbelt så mange unge kvinder som mænd på erhvervsskolerne ofte blevet mobbet, hvilket langt overgår kønsforskellen blandt alle de unge i undersøgelsen. Kønsbilledet forstærkes også, når man ser på helbredsangivelserne blandt de ledige unge: Næsten dobbelt så mange unge ledige kvinder som mænd angiver således, at de har et dårligt eller meget dårligt helbred, hvilket er en langt større kønsforskel end blandt alle de unge i undersøgelsen.

Andre gange brydes kønsbilledet imidlertid: Fx er der flere unge kvinder end mænd i grundskolen og gymnasiet, der ryger fast, ligesom der er flere unge kvinder end mænd i grundskolen, der har erfaringer med kriminalitet. Der er også flere unge ledige kvinder end mænd, der drikker sig fulde flere gange om ugen, mens det samme gælder for lige så mange unge kvinder som mænd i grundskolen. Nogle af disse brydninger kan handle om alder: Der er en generel tilbøjelighed til, at unge kvinder udvikles hurtigere end unge mænd, hvilken kan fremskynde deres tilbøjelighed til at have mistrivelsesrelaterede handlinger og orienteringer, som er en del af ungdomslivet. At flere unge ledige kvinder end mænd drikker sig fulde flere gange om ugen, kan dog ikke tilskrives alder, men må i højere grad ses som en kønsspecifik effekt af ledigheden, som dog skal ses i lyset af, at langt flere unge ledige mænd end kvinder har erfaringer med hash og stoffer.

De unges uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situation synes til gengæld ikke at have kønsspecifikke effekter på deres vurderinger af selvet og livet. Den generelle tilbøjelighed til, at flere unge kvinder end mænd har en negativ vurdering af deres liv, selvtillid, popularitet og evne til at mestre problemer genfindes således blandt unge i alle de undersøgte uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situationer.

Men hvor de kønsspecifikke effekter af de unges uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situationer således ikke er iøjnefaldende, er det til gengæld slående, hvor stor betydning det har for de unges vurderinger af selvet og livet, om de er en del af uddannelsessystemet eller arbejdsmarkedet, eller de ikke er. Uanset hvilket aspekt af selvet og livet, der er tale om, er der en betydelig samklang mellem svarene fra alle de unge, der befinder sig i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Disse unge har m.a.o. nogenlunde identiske vurderinger af de fire aspekter af selvet og livet, vi undersøger i rapporten.

Anderledes er det imidlertid med de ledige unge, hvis vurderinger af alle fire aspekter skiller sig ud ved at være langt mere negative. Den øgede tilbøjelighed til mistrivsel, som vi kan aflæse i de ledige unges handlinger og orienteringer, genfinder vi altså i deres subjektive vurderinger af selvet og livet, hvilket blot understreger, hvor alvorligt det er for de unge

at opleve ledighed. Det skal dog understreges, at også en majoritet af de ledige unge har positive vurderinger af de fire aspekter af selvet og livet. Det at være ledig er altså ikke i sig selv forbundet til en majoritet af negative vurderinger af selvet og livet, selvom de ledige i langt højere grad end de øvrige unge foretager sådanne vurderinger.

6.9 Skelsættende oplevelser i familien

De ledige unge skiller sig også ud, når vi ser på skelsættende oplevelser i familien, der kan have betydning for de unges trivsel og mistrivsel - fx skilsmisser, sygdom, overgreb, misbrug og vold. De ledige unge er således overrepræsenterede i forhold til næsten alle de skelsættende oplevelser, vi har undersøgt i rapporten. Især de yngste ledige har haft massivt flere skelsættende oplevelser end gennemsnittet af alle de unge indenfor samme alderskategori.

De unge fra erhvervsuddannelserne har til gengæld haft flere oplevelser end de unge fra gymnasierne: De unge på erhvervsuddannelserne har således oftere skilte forældre, de har oftere oplevet selvmord i familien, ligesom de har oplevet mere vold og afhængighed af rusmidler i hjemmet. Gymnasieeleverne er dog godt med, når det gælder alvorlige psykiske problemer og livstruende sygdomme i familien.

Og hver eneste skelsættende oplevelse ser ud til at have betydning for de unges trivsel. Med ganske få undtagelser øger de skelsættende oplevelser således sandsynligheden for alle de mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer, vi har krydset dem med. Nogle oplevelser synes dog at være forbundet med mere mistrivsel end andre: Det at have været udsat for seksuelt overgreb fra en voksen i den nærmeste familie, det at have været udsat for vold fra forældre eller stedforældre og det at have oplevet vold i den nærmeste familie slår tydeligst igennem på alle fronter.

Det at have været udsat for seksuelt overgreb i familien slår ikke mindst igennem i forhold til det at have overvejet selvmord, det at have skåret i sig selv og det at have prøvet at sulte sig. Det er ligefrem en majoritet af de unge, der har været udsat for seksuelt overgreb, som har haft selvmordsovervejelser. Det at have været udsat for eller oplevet vold rammer ikke disse mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer i så udpræget grad. Til gengæld slår det bredere igennem, og har bl.a. stor effekt på de unges brug af hash og narkotika. Det er dog dødsfald i familien, der har størst effekt på de unges brug af hash og narkotika. Forældrenes afhængighed af rusmidler slår ikke så kraftigt igennem på dette område, men har dog en forholdsvis stor effekt på alle de nævnte mistrivselrelaterede handlinger og orienteringer.

Alle de skelsættende oplevelser i familien slår også igennem på alle de aspekter af selvet og livet, som vi undersøger i rapporten. Seksuelle overgreb i familien slår hårdest igennem på alle fire aspekter, derefter kommer vold i familien, forældres afhængighed af rusmidler og det at have oplevet psykiske problemer i familien.

Det at have oplevet livstruende sygdomme og dødsfald i den nærmeste familie slår primært igennem i de unges oplevelse af at have problemer, der gør det svært for dem at klare hverdagen. Selvmord i den nærmeste familie mindsker overraskende tilbøjeligheden til at synes, at livet er dårligt eller meget dårligt, men øger til gengæld tilbøjeligheden til at have lav selvtillid, ofte at have problemer, der gør det svært at klare hverdagen, samt tilbøjeligheden til at opleve sig mindre populær end andre unge.

Selvom alle de skelsættende oplevelser øger tilbøjeligheden til negative vurderinger af alle fire aspekter af selvet og livet, øges antallet af negative vurderinger ikke så meget, at de opnår majoritet. Ikke desto mindre er det værd at slå fast, at det ikke at have været udsat for skelsættende oplevelser i vid udstrækning mindsker tilbøjeligheden til negative vurderinger. Denne effekt slår kun moderat igennem i forhold til det at føle sig mindre populær end andre unge. Til gengæld mindsker det ikke at have været udsat for skelsættende oplevelser i høj grad risikoen for, man oplever livet som dårligt eller meget dårligt, ligesom det i et betragteligt omfang mindsker sandsynligheden for at have lav selvtillid og problemer, der gør det svært at klare hverdagen.

6.10 Unge med etnisk minoritetsbaggrund

Det at have etnisk minoritetsbaggrund slår til gengæld kun i ringe grad igennem i de unges vurderinger af selvet og livet. Den eneste signifikante forskel, vi kan konstatere mellem de unge med etnisk minoritetsbaggrund og gennemsnittet af alle de unge i undersøgelsen, er, at de unge mænd med etnisk minoritetsbaggrund både føler sig mere og mindre populære end andre unge på deres egen alder. Der er derfor en signifikant mindre andel af de unge mænd med etnisk minoritetsbaggrund, der føler sig lige så populære som andre unge, omend det stadig gælder for majoriteten af disse unge mænd. Hvad angår vurderingen af de øvrige aspekter af selvet og livet ligner de unge kvinder og mænd med etnisk minoritetsbaggrund til forveksling gennemsnittet af alle de unge kvinder og mænd i undersøgelsen.

Der er til gengæld visse forskelle på de mistrivelsesrelaterede handlinger og orienteringer, der præger de unge med etnisk minoritetsbaggrund og alle de unge i undersøgelsen. Selvom lighederne også her er langt større end forskellene, ser vi fx, at langt flere unge med etnisk minoritetsbaggrund end af gennemsnittet af alle unge har begået alvorlig kriminalitet. Det skyldes især de unge mænd med etnisk minoritetsbaggrund, hvor hver femte har erfaringer med sådan kriminalitet – hvilket dog stadig overgås af tallet for ledige unge.

Endvidere har en større andel af de unge med etnisk minoritetsbaggrund end af gennemsnittet af alle de unge røget hash eller taget andre former for stoffer indenfor den seneste måned. Der er også en større andel af de unge med etnisk minoritetsbaggrund, der er faste rygere. Flere unge kvinder med etnisk minoritetsbaggrund end gennemsnittet af alle kvinder drikker sig endvidere fulde flere gange om ugen, mens de unge mænd med etnisk minoritetsbaggrund drikker sig sjældnere fulde end gennemsnittet af alle unge mænd. For begge køn gælder endvidere, at en større andel af de unge med etnisk minoritetsbaggrund

end af alle de unge i undersøgelsen slet ikke drikker. Ligesom det er tilfældet med alle de unge i undersøgelsen, er det dog en majoritet af de unge med etnisk minoritetsbaggrund, som drikker alkohol.

Til gengæld er de unge med etnisk minoritetsbaggrund stærkt overrepræsenterede, når det gælder selvmordsovervejelser. Det gælder dog især kvinderne – en tredjedel af de unge kvinder med etnisk minoritetsbaggrund har således overvejet at begå selvmord. Der er imidlertid ingen forskel mellem unge med etnisk minoritetsbaggrund og gennemsnittet af alle unge, når det gælder cutting. Og der er ligefrem færre unge med etnisk minoritetsbaggrund end af alle de unge, som angiver, at de ofte er blevet mobbet. Til gengæld er der flere, der har taget anabolske steroider, og som ofte eller altid tænker på deres vægt. Det sidstnævnte gælder ligefrem en majoritet af de unge kvinder med etnisk minoritetsbaggrund. Der er også flere af disse kvinder end af gennemsnittet af alle kvinder, der har følt skyld over at spise indenfor den seneste måned.

Der er ikke forskelle på den vurdering af helbredet, som foretages af de unge med etnisk minoritetsbaggrund og af alle de unge i undersøgelsen. Til gengæld er de unge med etnisk minoritetsbaggrund langt mere tilbøjelige til at angive, at de ofte eller altid føler sig stressede. Det gælder både de unge kvinder og mænd, omend tilbøjeligheden er særligt fremtrædende hos de unge kvinder: Næsten halvdelen af de unge kvinder med etnisk minoritetsbaggrund angiver således, at de ofte eller altid føler sig stressede, mod kun en fjerdedel af alle de unge kvinder i undersøgelsen. De unge mænd med etnisk minoritetsbaggrund overgår endda alle de unge kvinder i undersøgelsen, og er langt over niveauet for alle de unge mænd.

Vi har kun i begrænset omfang analyseret sammenhængene mellem de unges uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situation og deres forældres uddannelsesniveau, omend vi dog har konstateret, at unge i gymnasierne og på de videregående uddannelser i højere grad end fx de unge på erhvervsskolerne har forældre, som selv har en videregående uddannelse. Samtidig kan vi se, at selvom de unge med etnisk minoritetsbaggrund i højere grad end gennemsnittet af alle de unge har mindst én forældre, der har grundskolen som den højest gennemførte uddannelse, ligner deres uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situation i høj grad de øvrige unges. Der ser derfor ud til at være en større social mobilitet blandt de unge med etnisk minoritetsbaggrund end blandt gennemsnittet af alle de unge i undersøgelsen.

Interessant i den sammenhæng er endvidere, at vi ikke kan se nogen forskel på, hvilke skelsættende oplevelser i familien som de etniske minoriteter og alle de unge i undersøgelsen har været udsat for, på trods af, at vi i øvrigt kan konstatere, at der er en sammenhæng mellem forældrenes uddannelsesniveau og de skelsættende oplevelser, de unge har været udsat for. Tilsyneladende ser forældrenes uddannelsesniveau ud til at spille en anden rolle for de unge med etnisk minoritetsbaggrund end for gennemsnittet af alle unge.

7. Afsluttende refleksioner

7.1 De fleste unge mestrer ungdomslivet

De fleste unge i Danmark mellem 15 og 24 år ser ud til at mestre ungdomslivet. Det er det hovedindtryk, som denne rapport efterlader. Selvom mange unge har prøvet at være i situationer, der kan være svære, og selvom svære situationer ser ud til at klumpe sig sammen, er det de færreste unge, som fuldstændig overmandes af ungdomslivet. Rapporten viser tværtimod, at de fleste unge i Danmark mellem 15 og 24 år i det store hele trives.

Dermed ikke sagt, at de unge i rapporten ikke også udviser tegn på mistrivsel – det gør de utvivlsomt. Men selv de unge, der ser ud til at mistrives på visse områder, ser ofte ud til at trives på andre områder. Og selv dér, hvor mistrivsel ser ud til at brede sig langt ind i de unges hverdagsliv, og det umiddelbart kan være svært at finde lyspunkter, leverer mange af de unge selv nogle lyspunkter: En betragtelig del af de unge, der ser ud til at være ganske hårdt ramt af mistrivsel, angiver således, at de har et godt liv, at deres selvtillid er høj, at de sjældent har problemer, der gør det svært for dem at klare dagligdagen, og at de er lige så populære som andre unge. Det gælder naturligvis ikke alle disse unge – men mange af dem.

Rapporten kommer ikke med nogen udtømmende forklaring på, hvad der gør unge i stand til at mestre ungdomslivet. Nok viser rapporten, at livsvilkår, som de unge kun i begrænset omfang selv har kontrol over, spiller en rolle: De unges evne til at mestre ungdomslivet er således betinget af deres forældres uddannelsesniveau, skelsættende oplevelser i familien, deres køn og deres etniske tilhørsforhold. Desuden spiller de unges egen uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situation en rolle. Men disse livsvilkår rummer kun en begrænset forklaringskraft. Selvom der er forskelle mellem unge med forskellige livsvilkår, er lighederne ofte større end forskellene.

Vi må altså også søge andre steder, hvis vi vil blive klogere på, hvad der gør de unge i stand til at mestre ungdomslivet – nogle gange mod alle odds. Noget af forklaringen kan måske findes i de unge selv. I de ressourcer, de som individer er bærere af, og som ikke kun afhænger af de specifikke sociale og familiære livsvilkår, de hver især møder under opvæksten. Tværtimod kan unges personlige egenskaber og handlekraft indimellem gøre dem i stand til at sprænge de grænser, som netop disse livsvilkår sætter for dem.

Omvendt kan de unges evne til at mestre ungdomslivet også søges i de fælles rammebetingelser, der trods alt også præger ungdomslivet i Danmark. At så mange mestrer ungdomslivet kan m.a.o. også skyldes, at de vokser op i et velfærdssamfund, der har en lang tradition for at udfordre de uligheder mellem samfundsborgerne, der skabes af deres forskellige sociale og familiære opvækstlivsvilkår og individuelle ressourcer. Selvom velfærdssamfundet ikke er uden systemfejl, kan det ikke afvises, at de støttestrukturer og hjælpemeka-

nismer, som trods alt fungerer, bidrager til, at nogle af de unge, som ved første øjekast ikke ser ud til at have mange chancer, bliver i stand til at mestre ungdomslivet nogenlunde.

Men måske kan forklaringen på, at så mange unge ser ud til at mestre ungdomslivet, også søges et sted midt imellem det individuelle og det samfundsmæssige i deres mest rendyrkede former. Fx i de utallige konkrete møder, som finder sted mellem mennesker hver evig eneste dag. Eller rettere i den varme, omsorg, anerkendelse osv., som sådanne møder i bedste fald kan rumme, og som kan være netop det, der indgyder den unge en tro på sig selv og på livet. Måske kan blot et enkelt møde med det rigtige menneske – en ven, en forælder, en nabo, en lærer, en socialrådgiver – ligefrem være udslagsgivende for, at den unge bliver i stand til at løfte sig selv ud af sin mistrivsel. I givet fald handler de unges mestring af ungdomslivet i høj grad også om kvaliteten af de relationer, som de indgår i, fx om den tilstedeværelse og det engagement, som de rummer eller ikke rummer.

7.2 Brudflader mellem trivsel og mistrivsel

Sådan noget kan være svært at gribe gennem de mange tal og tabeller, vi har gjort brug af i denne rapport. Målet har da også primært været at tegne et nuanceret billede af unges trivsel og mistrivsel og i mindre grad at forklare, hvad disse størrelser skyldes. Vi må derfor nøjes med at konstatere, at noget i ungdomslivet gør, at de fleste unge i Danmark mellem 15 og 24 år ser ud til at trives, ligesom vi må nøjes med at konstatere, at dette noget øjensynligt ikke er til stede i alle unges liv. For selvom de fleste unge ser ud til at mestre ungdomslivet, er det ikke tilfældet for alle unge.

En lille gruppe af unge har ikke bare en lang række handlinger og orienteringer i hverdagslivet, der rummer tegn på mistrivsel. De tilkendegiver endvidere, at de har et dårligt liv, at deres selvtillid er lav, at de ofte har problemer, der gør det svært for dem at klare dagligdagen, og at de er mindre populære end andre unge. Mistrivsel hos disse unge ser m.a.o. ikke ud til at være afgrænset til større eller mindre dele af hverdagslivet, den ser ud til at brede sig over alle ender og kanter og farver deres oplevelse af, hvem de er, og hvordan deres liv er. Her er billedet ganske entydigt. De mistrives.

Hos en anden gruppe unge er vurderingerne af selvet og livet omtrent lige så negative, men her kan vi imidlertid ikke se nævneværdige tegn mistrivsel i deres handlinger og orienteringer i hverdagslivet. De er ikke ensomme, bliver ikke mobbet, cutter sig ikke, har ikke selvmordstanker osv. Men deres syn på selvet og livet er ikke desto mindre præget af en massiv negativitet.

Hvad det skyldes, kan vi ikke præcist sætte fingeren på. Måske mistrives de på områder, som vi ikke for alvor er gået i dybden med i undersøgelsen – det kan være alt lige fra psykiske lidelser over økonomiske problemer til faglige problemer i skolen. Eller måske er de midt i en stor kærestesorg på det tidspunkt, hvor de deltager i spørgeskemaundersøgelsen.

Selvom vi har forsøgt at indfange så mange dimensioner af ungdomslivet som muligt i rapporten, har det ikke været muligt at sætte fingeren ned på alle de større eller mindre forhold, der kan præge den enkelte unges liv. Så der kan være mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer, som vi ikke har fået øje på. På den anden side kan det også være, at disse unge simpelthen mistrives med sig selv og deres liv, selvom deres handlinger og orienteringer i hverdagen ikke er præget af mistrivsel. Måske er deres mistrivsel m.a.o. alene et spørgsmål om identitet, livssyn osv., som ikke i nævneværdigt omfang er koblet til deres adfærd.

I givet fald går disse unge mod hovedtilbøjeligheden blandt de unge i rapporten, der kobler negative vurderinger af selvet og livet sammen med mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer. Ofte er mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer endog koblet sammen med overraskende positive vurderinger af selvet og livet, omend mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer er tilbøjelige til at gøre vurderingerne mindre positive. Det laver dog ikke om på, at det at have positive vurderinger af selvet og livet er et gennemgående træk ved de unge i undersøgelsen, der generelt skal have ganske mange og tunge mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer i hverdagen, før de vurderer sig selv og deres liv i direkte negative vendinger.

Dermed ikke sagt, at unge, der har mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer i hverdagslivet, men som vurderer sig selv og deres liv i positive vendinger, ikke kan mistrives. En vurdering af de unges trivselstilstand må tage udgangspunkt i en samlet vurdering af de trivsel indikatorer vi har valgt at benytte i rapporten: På den ene side er det naturligvis værd at tage i betragtning, at de unge selv siger, at de trives med sig selv og deres liv. På den anden side kan vi naturligvis heller ikke ignorere handlinger og orienteringer, der rummer tegn på mistrivsel.

For hovedparten af de unge i rapporten gælder som bekendt, at denne mistrivsel kun ser ud til at præge handlinger og orienteringer på visse områder af hverdagslivet, mens de ser ud til at trives på andre områder. Her bidrager positive vurderinger af selvet og livet naturligvis til et samlet billede af trivsel. Omvendt bliver billedet noget mere mudret, hvis positive vurderinger af selvet og livet kobles til mange og tunge mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer i hverdagslivet.

I rapporten sættes denne problematik på spidsen af de mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer - som fx kriminalitetsadfærd og hyppig fuldskab - der ligefrem er koblet til en øget tilbøjelighed til at have positive vurderinger af selvet og livet. På den ene side kan vi naturligvis ikke sidde overhørig, at disse unge har handlinger og orienteringer, der kan tolkes som stærkt mistrivsel relaterede, og at disse handlinger og orienteringer ofte er klumpet sammen med andre mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer som det at mobbe andre, presse andre seksuelt osv. På den anden side må vi selvfølgelig tage til efterretning,

at disse unge selv giver udtryk for, at de trives med sig selv og deres liv, ja, de giver ligefrem udtryk for, at de trives endnu mere end gennemsnittet af de unge i rapporten.

Her vil en samlet vurdering af trivselsindikatorerne både kunne pege mod trivsel og mistrivsel – vi kan m.a.o. ikke foretage en entydigt negativ bedømmelse af trivselstilstanden hos disse unge, selvom deres handlinger og orienteringer i vid udstrækning peger mod mistrivsel. Samtidig giver denne gruppe af unge imidlertid anledning til at reflektere over en af grundantagelserne i rapporten – at det altid er positivt at have positive vurderinger af selvet og livet. Eksempelvis kan man spørge, om den øgede tilbøjelighed til at have høj eller meget høj selvtillid, som præger denne gruppe af unge, nødvendigvis bør betragtes som noget positivt, hvis den er forbundet til en positiv spejling og anerkendelse i sociale sammenhænge, der har kriminel adfærd som omdrejningspunkt.

I forlængelse heraf kan man ligeledes spørge, om det i sådanne tilfælde ligefrem bør betragtes som noget negativt at føle sig mere populær end andre, da populariteten kan tænkes at hænge sammen med det i særlig grad at kunne mestre den kriminelle adfærd, der kunne tænkes at give points i disse sammenhænge.

Andre lignende spørgsmål kunne stilles. Vi har imidlertid ikke mulighed for at svare fyldestgørende på dem i denne rapport, da det ville forudsætte et nærmere kendskab til det samspil mellem socialitet og subjektivitet, som gør sig gældende i disse unges liv, hvilket ligger langt udover rapportens rammer. Vi kan blot pege på muligheden for, at det positive kan være et delaspekt af noget problematisk. Og at den subjektive trivsel, vi umiddelbart kan aflæse i disse unges vurderinger af selvet og livet, derfor kan tænkes at have en klangbund af mistrivsel.

7.3 Den selv-rettede mistrivsel

Men selvom positive vurderinger af selvet og livet ikke nødvendigvis bør betragtes som noget entydigt positivt, er der ikke noget, som peger på, at negative vurderinger er andet end negative. Uanset hvordan man vender og drejer det, kan det m.a.o. ikke tolkes som tegn på trivsel, når unge giver udtryk for, at deres liv er dårligt, deres selvtillid lav, at deres popularitet er i bund, og at de har problemer, der gør det svært for dem at håndtere hverdagen.

Da sådanne vurderinger i vid udstrækning er knyttet til nogle andre mistrivselsrelaterede handlinger og orienteringer i hverdagslivet, fx det at være utilfreds med kroppen, sulte sig selv, at være et mobbeoffer, ensomhed og cutting, er det fristende at betragte disse handlinger og orienteringer som værre end de mistrivselsrelaterede handlinger og orienteringer, vi netop har belyst. I hvert fald gør deres stærkere kobling til negative selv- og livsvurderinger det mere sandsynligt, at de optræder hos unge, hvis samlede trivselstilstand må betragtes som negativ.

Hvad det skyldes, kan vi ikke sige noget entydigt om. Samtidig er det imidlertid påfaldende, at disse mistrivselsrelaterede handlinger og orienteringer i vid udstrækning ser

ud til at have selvet som deres genstand. Hvad enten det er andre (fx ved at mobbe) eller den unge selv (fx ved at sulte eller cutte sig), der opleves som aktivt handlende, er det den unge selv, der er målet for den mistrivsel relaterede handling og orientering. Der er m.a.o. tale om mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer, der sætter den unge i centrum af sin egen mistrivsel. I den forstand kan man sige, at det er handlinger og orienteringer, der ser ud til at individualisere mistrivsel.

Det at have kriminalitetsadfærd, ofte at drikke sig fuld, mobbe andre, presse andre seksuelt osv. synes i højere grad at have karakter af handlinger og orienteringer, der retter opmærksomheden væk fra den unge selv – i visse tilfælde direkte mod andre unge, der således bliver gjort til mobbeofre, kriminalitetsofre osv. Selvom disse handlinger og orienteringer ingenlunde kan betegnes som uproblematisk, og i visse tilfælde ligefrem er direkte asociale, ser de ud til at have færre negative konsekvenser for de unges subjektive oplevelse af sig selv og deres liv. Selvom vi med udgangspunkt i denne rapport ikke kan komme med en fyldestgørende forklaring på hvorfor, kan vi konstatere, at disse mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer i mindre grad har selvet som sin genstand og dermed i mindre grad individualiserer mistrivsel.

Samtidig bør det dog understreges, at det ikke altid er enten eller. Unge, der ofte mobber andre, er i højere grad end gennemsnittet af alle unge i rapporten ofte selv blevet mobbet. På samme måde har unge, der udøver grov kriminalitet, oftere været udsat for overfald end gennemsnittet af alle unge. Selvsamme unge kan altså godt både have erfaringer med mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer, der er rettet mod andre og mod sig selv.

Oftentimes vil omverdenen imidlertid være mere tilbøjelige til at fokusere på de handlinger og orienteringer, der retter sig mod andre, end på dem, der er rettet mod den unge selv. Den selvrettede mistrivsel er som regel mindre synlig, og virker ofte mindre forstyrrende for den sociale orden omkring unge. Til gengæld tyder meget altså på, at den kan være endnu værre for den unge selv. Der er derfor god grund til at øge opmærksomheden mod de mistrivsel relaterede handlinger og orienteringer, som har en selv-rettet karakter. Og det gælder hvad enten de unge både præges af selv-rettede og andre-rettede handlinger og orienteringer, eller de kun præges af selv-rettede handlinger og orienteringer. For selvom disse handlinger og orienteringer ikke nødvendigvis gør meget væsen af sig, er den mistrivsel, de kan være forbundet med, alt andet end uvæsentlig.